

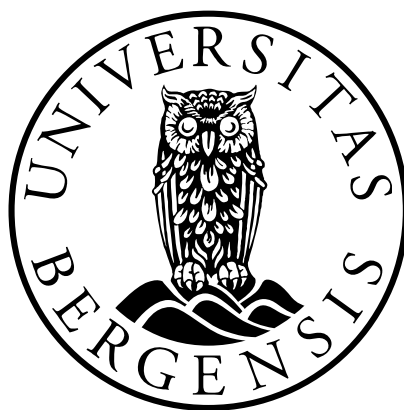
# Selskapsstyrets adgang til å nekte aksjeerverv.

*Hvordan begrenser saklighetskravet i aksjelovens § 4-16 andre ledd første punktum samtykkemyndigheten til selskapsstyret?*

Kandidatnummer: 201

Antall ord: 14 106

*(PS! Bruk ordtellingsfunksjon. Fotnoter og sluttnoter skal medregnes i ordgrensen. Forord, forside, innholdsfortegnelse, registre, litteraturliste og vedlegg medregnes ikke.)*



JUS399 Masteroppgave  
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

08.06.2020

# Innhold:

Innhold:.....	3
<b>1 Innledning</b> .....	5
1.1 Oppgavens tema .....	5
1.2 Avgrensning .....	5
1.3 Oppgavens struktur.....	6
<b>2 Sentrale utgangspunkt for oppgaven</b> .....	8
2.1 Hensyn bak omsetningsbegrensningene .....	8
2.2 Historisk perspektiv.....	9
<b>3 Metode</b> .....	11
3.1 Særlige metodespørsmål knyttet til temaet.....	11
3.1.1 Rettspraksis og forarbeidsuttalelser fra tidligere lover.....	11
3.1.2 Aksjelovens påvirkning på aksjeselskap stiftet før 1997 .....	12
3.1.3 Andre rettsområder.....	12
<b>4 Samtykkebetingelsen</b> .....	15
4.1 Aksjers omsettelighet .....	15
4.2 «Ervervs»-begrepet .....	15
4.2.1 Når foreligger et «erverv»?.....	16
<b>5 Domstolenes prøvingsrett</b> .....	18
5.1 Problemstilling .....	18
5.2 Styrets bevisvurdering .....	18
5.3 Styrets tolkning av vedtekter og interne retningslinjer.....	20
<b>6 Andre rettslige begrensninger</b> .....	22
6.1 Problemstilling .....	22
6.2 Forbudet mot myndighetsmisbruk .....	22
6.2.1 Har § 4-16 (2) selvstendig betydning utover asl. § 6-28? .....	24
6.3 Saksbehandling .....	27
<b>7 Saklighetskravet</b> .....	29
7.1 En generell ordlyd .....	29
7.2 Forarbeidene .....	29
7.3 Grunnleggende vilkår for saklighetskravet.....	30

7.3.1	Selskapsinteressen .....	30
7.3.1.1	«Formål, drift og egenart» .....	32
7.3.1.2	Selskapets eierstrategi .....	34
7.3.1.3	Motstridende interesser .....	36
7.3.1.4	Aksjepostens størrelse .....	37
7.3.2	Nektelsesgrunnen må være tilstrekkelig tungtveiende.....	40
7.3.2.1	Utvider Høyesterett prøvingskompetansen til domstolen i Rt. 2013 s. 241? .....	42
7.3.3	Samtykkenektelsen må være i tråd med lovverket.....	43
7.4	Vedtektenes betydning for saklighetskravet .....	43
7.4.1	Vedtektenes forhistorie.....	44
8	<b>Virkingen av samtykkenektelsen</b> .....	46
8.1	Reaksjonsmulighetene .....	46
9	<b>Litteraturliste</b> .....	47

# 1 Innledning

## 1.1 Oppgavens tema

Oppgavens tema er saklighetskravet i aksjelovens (asl.) § 4-16 andre ledd første punktum (heretter kalt § 4-16 (2)). Bestemmelsen gir uttrykk for at en nektelse av aksjeervert bare kan skje «når det foreligger saklig grunn for det».<sup>1</sup> I oppgaven vil det i all hovedsak redegjøres for det materielle innholdet i saklighetskravet, men det er også noen grunnleggende prosessuelle spørsmål som må besvares. Ett av disse er hvorvidt § 4-16 (2) står på egne bein, eller konsumeres av generalklausulen i asl. § 6-28 som forbyr myndighetsmisbruk. Et annet spørsmål er om brudd på saksbehandlingsreglene i seg selv kan ugyldiggjøre et nektelsesvedtak, eller om slike brudd inngår som et moment i saklighetsvurderingen i § 4-16 (2). Formålet med gjennomgangen av de prosessuelle spørsmålene som reises, er å avklare rekkevidden til saklighetskravet i § 4-16 (2).

Saklighetskravet er å finne i asl. kap. 4 som omhandler «aksjeeierne, overgang av aksjer mv.».<sup>2</sup> Etter asl. av 1997 er aksjeervert betinget av samtykke, jf. asl. § 4-15 andre ledd, «med mindre det er fastsatt i vedtektene at samtykke ikke kreves».<sup>3</sup> Ifølge Brønnøysundregistrene finnes det 333 883 aksjeselskap i Norge pr. 2. januar 2020.<sup>4</sup> Styrets adgang til å bestemme hvem som får eie aksjer i disse selskapene har bl.a. betydning for selskapenes drift og eiersammensetning. Det er av den grunn interessant å se i hvilken grad saklighetskravet begrenses styrets nektelsesmyndighet.

## 1.2 Avgrensning

Styrets adgang til å nekte aksjeervert er en «omsetningsbegrensning» av aksjer. Begrepet betyr enkelt og greit at adgangen til å avhende og erverve aksjer innsnevres. Sammenholdt med forkjøpsretten er nektelsesmyndigheten til styret to av de viktigste omsetningsbegrensningene i aksjeretten. Forkjøpsretten er hjemlet i asl. § 4-19, men vil ikke bli nærmere gjennomgått i oppgavens sammenheng.

---

<sup>1</sup> Aksjeloven (asl.) § 4-16 andre ledd første punktum.

<sup>2</sup> Overskrift til asl. kap. 4.

<sup>3</sup> Asl. § 4-15 andre ledd.

<sup>4</sup> Aksjeselskap, Store Norske Leksikon, forfatter Levi Gårseth-Nesbakk.

Det er flere fellestrekk mellom aksjeselskap og allmennaksjeselskap. I allmennaksjeselskap er det også mulig for selskapet å nekte aksjeervert. Forutsetningen er at en samtykkebetingelse er inntatt i selskapets vedtekter, jf. allmennaksjeloven (asal.) § 4-15 (2), og at samtykkenektelsen bygger på en «saklig grunn», jf. asal. § 4-16 andre ledd andre punktum.<sup>5</sup> Hovedforskjellen er dermed at samtykkemyndigheten til et styre i et aksjeselskap er lovfestet, mens den ikke er det i et allmennaksjeselskap. Selv om både asl. og asal. gir uttrykk for et saklighetskrav, vil jeg kun drøfte dette kravet slik det skal forstås etter asl, selv om forskjellene nok er små.

Oppgaven må også avgrenses mot såkalte «personklausuler». Dette er betegnelsen på vedtektsbestemmelser som krever at en «erverver eller eier av en aksje skal ha visse egenskaper».<sup>6</sup> Den tidligere § 3-4 i asl. av 1976 omhandlet både vedtektsbestemmelser som stilte krav om samtykke, og krav i vedtektene om at erververen eller eieren av en aksje skulle ha visse egenskaper.<sup>7</sup> I forarbeidene til 1997-loven ble det foreslått at vedtektsbestemmelser som omhandlet personklausuler burde reguleres i en egen bestemmelse. Forslaget ble tatt til følge, og etter den nåværende loven blir personklausuler regulert av asl. § 4-18. En samtykkenektelse som er begrunnet i egenskaper ved erververen, er ikke betinget av personklausuler i vedtektene for å være saklig.

### **1.3 Oppgavens struktur**

Innledningsvis vil gis en kort oversikt over hvilke hensyn som ligger til grunn for omsetningsbegrensningene, samt hvilken utvikling som har funnet sted innenfor aksjelovgivning med tanke på selskapets samtykkemyndighet. Det vil også redegjøres for når det foreligger et ervert som er betinget av samtykke.

Videre vil det redegjøres for domstolenes adgang til å prøve saklighetsvurderingen til styret. Hensikten med dette er å avklare hvor fritt styret er til å bestemme hva som er saklig nektelsesgrunn, og hva som ikke er det. Jo friere styret står til å bestemme hva som er «saklig» etter § 4-16 (2), desto mindre begrensninger vil bestemmelsen legge på samtykkemyndigheten til styret. Det vil også foretas en vurdering av om aksjelovens forbud mot myndighetsmisbruk i asl. § 6-28, samt reglene om saksbehandling, skal inngå som moment i saklighetsvurderingen, eller stå på egne bein. Dette spørsmålet har blitt særlig relevant etter Rt. 2013 s. 241 (Stangeskovene-

---

<sup>5</sup> Asal § 4-16 andre ledd andre punktum.

<sup>6</sup> Overskrift til asl. § 4-18.

<sup>7</sup> Asl. av 1976 § 3-4 første ledd.

dommen), der det ser ut som om førstvoterende sammenblander saklighetskravet i § 4-16 (2) og forbudet mot myndighetsmisbruk i § 6-28.

Etter dette vil oppgaven ta for seg innholdet i saklighetskravet i § 4-16 (2). Utfra rettspraksis og forarbeidsuttalelser er det tre hovedvilkår som må være oppfylt for at en samtykkenektelse skal være «saklig» - samtykkenektelsen må være i tråd med loven, være forankret i interessen til selskapet, samt være tilstrekkelig tungtveiende. Disse hovedvilkårene vil bli drøftet separat. Det vil også bli gitt en nærmere vurdering av hvordan vedtektene i selskapet påvirker kravet til saklig grunn. Avslutningsvis vil det bli gitt en kort redegjørelse for hvilke reaksjonsmuligheter erverver har dersom ervervet blir nektet.

## 2 Sentrale utgangspunkt for oppgaven

### 2.1 Hensyn bak omsetningsbegrensningene

For å forstå hvorfor styret i et aksjeselskap har adgang til å nekte et aksjeervert, er det nødvendig å forstå hvilke hensyn som begrunner omsetningsbegrensningene, og hvilke som ikke gjør det.

Et argument som løftes frem i forarbeidene til den nye aksjeloven er at fri omsettelighet sørger for å effektivisere ressursutnyttelsen i næringslivet.<sup>8</sup> I dette ligger at risikovillig kapital lettere allokteres til selskapenes virksomhet. En investor som ser fremtidige verdier i et selskap, kan kjøpe seg inn i dette, uten å være redd for at ervervet senere nektes av selskapsstyret.

Et annet argument for fri omsettelighet er at man reduserer risikoen for såkalte «dead lock»-situasjoner, eller situasjoner der enkelte aksjer i realiteten blir verdiløse fordi de er eller blir innelåst av en stor majoritetseier.<sup>9</sup> Med fri omsettelighet av aksjer ivaretas aksjonærenes behov for å komme seg ut. Ved alvorlige tilfeller har en aksjonær etter dagens lovverk uansett mulighet til å kreve aksjene sine innløst etter asl. § 4-24, men dette kan først skje etter søksmål fra aksjeeier.<sup>10</sup>

Omsetningsbegrensninger har likevel gode grunner for seg. Ved å inneha en hovedregel om at selskapsstyret må samtykke til et aksjeervert, sikrer man at selskapet ikke blir utsatt for «hostile takeovers», eller fiendtlige oppkjøp. Slike oppkjøp kan føre til at selskapet trekkes i en retning som selskapet selv ikke er tjent med, eller at selskapet i verste fall likvideres ved å bli avvirket. Et praktisk eksempel er at det kommer nye aksjonærer inn som ønsker å endre selskapets utbyttepolitikk, slik at selskapets opplagte reserver kan utdeles til aksjonærene.<sup>11</sup> Argumentet ble også løftet frem i forarbeidene til den nye aksjeloven som et eksempel på hvorfor samtykkeklausulene fortsatt kunne ha sin berettigelse.<sup>12</sup>

Videre kan fri omsettelighet betraktes som en trussel mot at selskapet får eller kan opprettholde den best mulige eiersammensetningen. Særlig i mindre aksjeselskaper vil det ofte være en nær sammenheng mellom driften av selskapet og eiersammensetningen. Forvaltningen av selskapet

---

<sup>8</sup> Innstilling O.nr.80 (1996-1997) s. 22.

<sup>9</sup> Losvik, Omsetningsreguleringer i aksjeselskaper, kap. 2 fjerde avsnitt.

<sup>10</sup> Asl. § 4-24 første ledd.

<sup>11</sup> Bråthen, Personklausuler i aksjeselskaper, 1996:47.

<sup>12</sup> Ot.prp.nr.23 (1996-1997) s. 92.



hører inn under styret, jf. asl. § 6-12 første ledd. Det er for eksempel styret som velger daglig leder etter § 6-2 andre ledd, og det er styret som legger frem forslag om utdeling av utbytte etter asl. § 8-2 første ledd. Styrets medlemmer velges av generalforsamlingen etter § 6-3 første ledd. Ved å ha begrensninger på omsetningsadgangen av aksjene kan selskapet sikre at aksjene (og dermed de tilhørende aksjonærrettighetene) blir forbeholdt aksjonærer som har de beste forutsetninger for å bidra til selskapets utvikling.<sup>13</sup>

## 2.2 Historisk perspektiv

Etter den tidligere aksjeloven av 1976 var utgangspunktet at aksjer var fritt omsettelige, med mindre annet fulgte av lov, vedtekter eller aksjonæravtale, jf. daværende asl. § 3-2 første ledd. Dette er et utgangspunkt som har langt tradisjon i norsk rett. Også i aksjeloven av 1910 hadde man en hovedregel om at aksjene skulle være fritt omsettelige, men at retten kunne begrenses gjennom avtale eller ved lov, jf. asl. av 1910 § 34 første ledd.<sup>14</sup>

Aksjeloven av 1997 er den fjerde i rekken etter aksjelovene av 1910, 1959 og 1976. Ifølge asl. av 1976 kunne man som nevnt vedtektsfeste at aksjer ikke skulle være fritt omsettelige. En slik innskrenkning i omsetningsadgangen kunne bare følge av bestemmelsene i §§ 3-3 og 3-4, jf. § 3-2. Vedtektsfestede omsetningsbegrensninger gjaldt da kun for samtykkekrav og forkjøpsrett. Konsekvensene av dette var at omsetningsbegrensninger i stedet ble flyttet til aksjonæravtalene. Dette ble ifølge lovgiverne ansett som uheldig ettersom aksjonærene «ble tvunget til å foreta en regulering i aksjenes omsettelighet i avtale på grunn av forbudet i § 3-2».<sup>15</sup> Behovet for å endre regelverket ble klart når det i enkelte tilfeller ble utarbeidet aksjonæravtaler hvor samtlige aksjeeiere var med, noe som viste at reguleringen egentlig hørte hjemme i vedtektene.<sup>16</sup> Ifølge lovgiverne var det mer fornuftig å legge til rette for at selskapene selv kunne bestemme hvilke omsetningsbegrensninger de ønsket å ha i vedtektene, «slik at omsetningsbegrensningene ble stående åpent for offentligheten».<sup>17</sup> Dette ville skape mer ordnede forhold. Endringen må ses i sammenheng med dagens asl. § 4-15 fjerde ledd som gir uttrykk for at omsetningsbegrensninger som er «fastsatt i vedtektene eller i avtale mellom aksjeeierne», kan reguleres av avtaleloven §

---

<sup>13</sup> Bråthen, Personklausuler i aksjeselskaper, 1996:48.

<sup>14</sup> Lov om aksjeselskaper og kommandittaksjeselskaper med anmerkninger og henvisninger ved Einar Hanssen, 1910:68.

<sup>15</sup> NOU 1996:3 s. 118.

<sup>16</sup> NOU 1996:3 s. 118.

<sup>17</sup> NOU 1996:3 s. 118.

36.<sup>18</sup> Etter den tidligere lov kunne ikke avtalelovens § 36 anvendes på omsetningsbegrensninger som var vedtektsfestet.

Utgangspunktet etter asl. av 1976 var altså at aksjer var fritt omsettelige. Var det ikke tatt inn noen samtykkeklausul i selskapets vedtekter, var det heller ingen adgang for styret til å nekte en overdragelse eller et erverv. I nåværende asl. § 4-15 andre ledd gis det uttrykk for at «erverv av aksje er betinget av samtykke fra styret».<sup>19</sup> Det er styresamtykket som er den gjeldende hovedregel etter loven, uavhengig av om selskapet selv har inntatt et samtykkekrav i sine vedtekter. Det er et eventuelt ønske om å ikke ha noen omsetningsbegrensninger som må vedtektsfestes.<sup>20</sup> Argumentet for å lovfeste kravet om ervervssamtykke var at det allerede før dagens aksjelov var vanlig med vedtektsfestede samtykkeklausuler. Lovgiverne uttalte av den grunn at «normalløsningen bør gjenspeiles i aksjeloven ved at samtykkeregelen lovfestes, men slik at det enkelte selskap kan vedtektsfeste at samtykkekravet ikke skal gjelde.»<sup>21</sup>

---

<sup>18</sup> Asl. § 4-15 fjerde ledd.

<sup>19</sup> Asl. § 4-15 andre ledd.

<sup>20</sup> Asl. § 4-15 andre ledd første punktum.

<sup>21</sup> NOU 1996:3 s. 119.

# 3 Metode

## 3.1 Særlige metodespørsmål knyttet til temaet

Det vil selvsagt foretas en gjennomgang av de aktuelle rettskildene i tråd med alminnelig rettskildelære. I forbindelse med dette temaet er det likevel to spørsmål som trenger en avklaring. For det første må det redegjøres for hvordan rettspraksis og forarbeidsuttalelser fra de tidligere lovene påvirker tolkningen av saklighetsvilkåret. Og for det andre må det avklares hvilken effekt den nye aksjeloven har på aksjeselskap som har blitt stiftet før 1997-loven. Det må også tas stilling til om rettspraksis knyttet til begrepet «saklig» på andre rettsområder, som arbeids- og forvaltningsretten, kan brukes ved tolkningen av saklighetsbegrepet i selskapsretten.

### 3.1.1 Rettspraksis og forarbeidsuttalelser fra tidligere lover

Det er flere dommer og forarbeidsuttalelser som knytter seg til de tidligere aksjelovene, og som kan være interessante å gjennomgå i en analyse av saklighetsvilkåret. Spørsmålet er om disse rettskildene fremdeles er aktuelle i og med at vi har fått en ny aksjelov. Asl. av 1997 bygger i stor grad på de tidligere aksjelovene, og det er klart at praksis og forarbeidsuttalelser fra disse lovene kan belyse någjeldende aksjelovgivning. Disse rettskildene vil måtte tillegges vekt på vanlig måte hvis sammenhengen tilsier det.<sup>22</sup>

Som tidligere nevnt har vi med den nye aksjeloven fått en vesentlig endring i forhold til tidligere lovgivning. Samtykkebetingelsen er nå lovfestet i asl. § 4-15 annet ledd. Etter den tidligere lov kunne aksjer fritt overdras og erverves, med mindre annet fulgte av lov, vedtekter eller avtale.<sup>23</sup> Dersom det var inntatt en betingelse om samtykke i selskapets vedtekter, kunne samtykke bare nektes når det forelå en saklig grunn for det.<sup>24</sup> Setningene i asl. av 1997 § 4-16 andre ledd andre punktum og asl. av 1976 § 3-4 tredje ledd tredje punktum er identiske. Lovgiverne har dermed tatt et bevisst valg om å videreføre lovbestemmelsen. Det må være klart at forarbeidsuttalelser fra den tidligere loven av 1976 dermed kan brukes for å belyse dagens saklighetsvilkår. Selv om det er en viktig endring at samtykkebetingelsen nå er lovfestet, har det hatt lite å si for domstolene som tidligere har drøftet saklighetsvilkåret. Hva som ligger i saklighetsbegrepet, endrer seg ikke selv om samtykkebetingelsen er nedfelt i lov eller i selskapets vedtekter. Av den grunn

---

<sup>22</sup> Bråthen, «Personklausuler i aksjeselskaper», 1996:57.

<sup>23</sup> Aksjelov av 1976 § 3-2 første ledd.

<sup>24</sup> Aksjelov av 1976 § 3-4 tredje ledd tredje setning.

vil også tidligere rettspraksis som omhandler begrepet «saklig» være av interesse i en tolkning av dette vilkåret.

### 3.1.2 Aksjelovens påvirkning på aksjeselskap stiftet før 1997

Lovgiver har bestemt at den nye aksjeloven av 1997 har betydning for aksjeselskap som ble stiftet før denne. Reguleringen av aksjelovens påvirkning på selskap stiftet før 1997, er å finne i asl. kap. 21 om «ikrafttredelse- og overgangsregler».<sup>25</sup> Ifølge asl. § 21-2 skal «et aksjeselskap som er stiftet før loven trer i kraft, regnes som aksjeselskap» og følge reglene i den nye loven.<sup>26</sup> Jf. asl. § 21-2 pkt. 25 gjelder asl. § 4-15 annet ledd «bare for så vidt selskapets vedtekter inneholder bestemmelser om at overdragelse eller annet eierskifte er betinget av samtykke fra selskapet». Dersom «selskapet har slike vedtektsbestemmelser, gjelder §§ 4-16 og 4-17 for eierskifter som finner sted etter lovens ikrafttredelse».<sup>27</sup>

For selskaper stiftet før den nye aksjeloven, gjelder altså § 4-15 annet ledd om samtykkekrav bare for så vidt selskapets vedtekter allerede inneholder bestemmelser om at overdragelse eller annet eierskifte er betinget av samtykke fra styret. Er det ikke inntatt en slik samtykkeklause, gjelder ikke samtykkekravet i nåværende § 4-15 annet ledd, jf. asl. § 21-2 pkt. 25.

### 3.1.3 Andre rettsområder

Det har blitt drøftet i rettspraksis og teori om rettspraksis fra andre rettsområder kan trekkes inn i tolkningen av saklighetskravet etter aksjeloven. I arbeidsmiljøloven (aml.) § 15-7 første ledd kan ikke arbeidstaker sies opp uten at dette er «saklig begrunnet i virksomhetens, arbeidsgivers eller arbeidstakers forhold».<sup>28</sup> Også i forvaltningsretten opererer man med et krav om saklighet.<sup>29</sup> Dersom et forvaltningsvedtak er basert på usaklig forskjellsbehandling, kan det ugyldiggjøres.<sup>29</sup> Det er utvilsomt likhetstrekk mellom de ulike rettsområdene. På samme måte som styret i et AS ikke kan vektlegge egne interesser i en vurdering av om et aksjeerverv skal nektes, kan heller ikke tjenestemennene i forvaltningen fatte vedtak utfra hva som tjener deres interesser. Og på samme måte som en oppsigelse av en arbeidstaker må være «saklig begrunnet i virksomhetens ... forhold», jf. aml. § 15-7 (1), må et nektelsesvedtak etter aksjeloven være «saklig» forankret

---

<sup>25</sup> Asl. kap. 21.

<sup>26</sup> Asl. § 21-2 pkt. 1.

<sup>27</sup> Asl. § 21-2 pkt. 25 første ledd andre setning.

<sup>28</sup> Arbeidsmiljøloven § 15-7 (1).

<sup>29</sup> Rt. 1956 s. 29.

i selskapsinteressen.<sup>30</sup> Høyesterett har løftet frem dette spørsmålet i Østlendingen-dommen. Her uttaler førstvoterende følgende:

*«Spørsmålet om hvor inngripende domstolskontrollen skal være, svarer til lignende tolknings-spørsmål ved andre lovregler som knesetter prøving av skjønnsutøvelse innen offentlig og privat sektor. Jeg kan likevel ikke se at det uten videre er naturlig å trekke analogier til spørsmålet om domstolskontroll med samtykkenektelser ved eierskifte i selskapsforhold.»<sup>31</sup>*

Førstvoterende drøfter ikke spørsmålet noe nærmere, men basert på uttalelsen er det likevel klart at man skal være forsiktig med å trekke analogier til andre rettsområder i vurderingen av hva som er «saklig» etter asl. § 4-16 (2).

Lucy Smith har tatt til orde for at praksis og teori fra forvaltningsretten angående grensene for forvaltningens frie skjønn og myndighetsmisbruk, kan gi en viss veiledning i tolkningen av hva som er i «selskapets interesse», men at parallellen er begrenset.

Hun skriver:

*«En ren ordfortolkning synes å føre til at saklig grunn iallfall ikke fullt ut dekker vilkårlighet, urimelighet og forskjellsbehandling som etter gjeldende oppfatning kan gjøre et forvaltningsvedtak ugyldig.»<sup>32</sup>*

Selskapsstyret har altså et større spillerom til å bestemme hva som er saklig etter asl. § 4-16 (2) enn det offentlige tjenestemenn har etter reglene på forvaltningsrettens område. Dette kan ha sammenheng med at et forvaltningsorgan i langt større grad har samfunnsmessige hensyn å ta, i motsetning til et AS som har som grunnleggende mål å skaffe aksjonærene avkastning i form av utbytte eller gevinst på aksjene. Dette innebærer at saklighetskravet må tolkes forskjellig i forvaltningsretten og selskapsretten. Denne påstanden underbygges også av Høyesterett i Østlendingen-dommen, hvor førstvoterende uttaler at det «skal forholdsvis tungtveiende grunner til for å legitimere en tilsidesettelse av § 3-4 tredje ledd».<sup>33</sup> Terskelen for å sette til side styrets beslutning om å nekte et aksjeervert, synes dermed å ligge høyere enn terskelen for å ugyldiggjøre et forvaltningsvedtak.

---

<sup>30</sup> Se kap. 8.3.1.

<sup>31</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1691.

<sup>32</sup> Smith, «Kampen på aksjemarkedet», 1988:150.

<sup>33</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

I arbeidsretten må en oppsigelse av en arbeidstaker etter aml. § 15-7 (1) være tilstrekkelig tungtveiende.<sup>34</sup> Hensynet bak oppsigelsesvernet er å beskytte arbeidstakeren og dem arbeidstakeren forsørger.<sup>35</sup> Dette hensynet er langt tyngre enn hensynet til en aksjeerverver som ønsker å kjøpe seg inn i et selskap på bekostning av selskapets interesse. Det vil av den grunn ikke være aktuelt å benytte domstolenes tolkning av begrepet «saklig» i arbeidsretten, på selskapsrettens område.

---

<sup>34</sup> Skjønberg m.fl., 2014:292.

<sup>35</sup> Skjønberg m.fl., 2014:290.

# 4 Samtykkebetingelsen

## 4.1 Aksjers omsettelighet

Etter aksjelovens § 4-15 første ledd kan «aksjer skifte eier ved overdragelse og på annen måte for så vidt ikke annet er bestemt i lov, selskapets vedtekter eller avtale mellom aksjeeierne». Med betegnelsen «og på annen måte» tydeliggjør lovgiverne at det ikke er noen begrensninger i formen for overdragelse. Ved siden av alminnelig salg kan altså aksjer overdras ved arv, gave og tvangssalg.<sup>36</sup> Bestemmelsen minner i stor grad om den tidligere aksjelovens § 3-2, men det er etter gjeldende lov klart at aksjer ikke lenger er fritt omsettelige.

Forskjellen mellom de to lovene kommer til syne i § 4-15 andre ledd, som gir uttrykk for at et «ervert av aksje er betinget av samtykke fra selskapet med mindre det er fastsatt i vedtektene at samtykke ikke kreves, jf. §§ 4-16 og 4-17». Bestemmelsen slår fast at utgangspunktet om fri omsettelighet er fraveket. En samtykkenektelse etter § 4-15, må være «saklig» etter § 4-16 (2). Før søkelyset settes på saklighetsvilkåret, må det avklares hva som ligger i begrepet «ervert», og når det foreligger et slikt ervert.

## 4.2 «Ervervs»-begrepet

Begrepet «ervert» innbefatter naturligvis den frivillige overdragelse av en aksje fra en avhender til en erverver. Begrepet må også tolkes slik at den omfatter ervert ved ufrivillig overdragelse, for eksempel ved tvangsoverdragelse.<sup>37</sup> Ifølge Høyesterett skal samtykkekravet også kunne anvendes ved ervert med grunnlag i forkjøpsrett, jf. Rt. 2008 s. 298, «Halden Arbeiderblad». Her sier førstvoterende: «Uttrykket *overdragelse* gir etter sin umiddelbare språklige forståelse ingen holdepunkter for at ervert på grunnlag av forkjøpsrett skulle være utelukket fra et samtykkekrav.»<sup>38</sup> Dersom en aksjonær ønsker å øke sin eierposisjon i et selskap, er altså dette noe som selskapet må godkjenne, uavhengig av om erverver allerede er en aksjonær i selskapet. I motsatt tilfelle foreligger det ikke noe «ervert» fra et konkursbos side ved at aksjene beslaglegges av boet – samtykke kreves først når boet selger aksjene videre.<sup>39</sup> På samme måte vil det ikke skje noe ervert av aksjene dersom aksjene til en avdød aksjonær går inn i et dødsbo. Ervert vil først

---

<sup>36</sup> Norsk Lovkommentar til aksjeloven ved Tore Bråthen, Note 471.

<sup>37</sup> Aarbakke m.fl., s. 441.

<sup>38</sup> Rt. 2008 s. 298 avsnitt 33.

<sup>39</sup> Aarbakke m.fl. s. 441.

skje når aksjene selges eller gis til en eller flere arvinger.<sup>40</sup> Ervervsbegrepet omfatter dermed alle former for overdragelse, både frivillige og ufrivillige. Det neste spørsmålet blir da *når* et aksjeervert har funnet sted.

#### 4.2.1 Når foreligger et «erverv»?

Det er knyttet flere rettigheter til en aksje, heriblant forvaltnings-, disposisjons- og økonomiske rettigheter.<sup>41</sup> Forvaltningsrettighetene er de rettighetene som gir innehaveren av en aksje rett til å påvirke et selskap, bl.a. ved å bruke stemmeretten sin i generalforsamlingen. Rettigheten kommer til uttrykk i aksjelovens § 4-1: «Alle aksjer gir lik rett i selskapet.»<sup>42</sup> Hjemmelen for når en aksjonær kan utøve de forvaltningsmessige rettighetene som følger med en aksje, er å finne i asl. § 4-2. Bestemmelsen gir uttrykk for at «erververen av en aksje bare kan utøve de rettighetene som tilkommer en aksjeeier når ervervet er innført i aksjeeierboken, eller når ervervet er meldt og godtgjort uten at det hindres på grunn av omsetningsbegrensninger etter vedtektene eller loven».<sup>43</sup> Dette gjelder likevel ikke retten til utbytte og andre utdelinger og retten til nye aksjer ved kapitalforhøyelse.<sup>44</sup> De økonomiske rettighetene knyttet til aksjen kan dermed gå over til erververen, selv om ervervet ikke er innført i aksjeeierboken i tråd med vilkårene i første ledd. De forvaltningsmessige rettighetene, som er de rettighetene som kan utgjøre en trussel for selskapet, går derimot ikke over før vilkårene i § 4-2 første ledd er oppfylt.

Disposisjonsrettighetene innebærer retten til å råde over aksjen, herunder å selge aksjen. For at det skal foreligge en overdragelse som utløser et krav om samtykke etter § 4-15 andre ledd, må som oftest disposisjonsrettighetene og de økonomiske rettighetene ha gått over på erververen.<sup>45</sup> Nøyaktig når de økonomiske rettighetene har gått over fra selger til kjøper beror på avtalen som er inngått mellom partene. Normalt vil det være når kjøper har betalt kjøpesummen til selger.<sup>46</sup> Ved et eierskifte kan det dermed oppstå en situasjon hvor erververen innehar retten til å motta utbytte og disponere over aksjen, uten å ha rett til å stemme i generalforsamlingen. For selskapet vil det være adgangen til å nekte erververen å benytte seg av de forvaltningsmessige rettighetene som er avgjørende, og det er altså i forkant av en overdragelse av disse rettighetene at adgangen til å nekte ervervet etter § 4-15 andre ledd kommer til anvendelse. Men selv om disposisjons-

---

<sup>40</sup> Aarbakke m.fl. s. 441.

<sup>41</sup> Bråthen, «Personklausuler i aksjeselskaper», 1996:39.

<sup>42</sup> Asl. § 4-1.

<sup>43</sup> Asl. § 4-2 første ledd første punktum.

<sup>44</sup> Asl. § 4-2 første ledd andre punktum.

<sup>45</sup> Jenssen, Konsekvensene av samtykkenektelser i aksjeselskap, Nordisk Tidsskrift for Selskabsret, 2012:2 s. 43.

<sup>46</sup> Jenssen, Konsekvensene av samtykkenektelser i aksjeselskap, Nordisk Tidsskrift for Selskabsret, 2012:2 s. 43.



rettighetene har gått over på erververen, står vedkommende ikke helt fritt til å disponere over aksjen. Har ervervet blitt nektet av selskapet, kan styret under visse omstendigheter kreve aksjene tvangssolgt gjennom namsmyndighetene etter reglene om tvangssalg.<sup>47</sup>

I og med at det er viktig for en aksjonær å få de fulle og hele rettighetene i selskapet, dvs. både de disposisjons- og forvaltningsmessige rettighetene, er det inntatt en regel i § 4-16 første ledd at avgjørelse om hvorvidt samtykke skal gis, skal fattes snarest mulig etter at ervervet er meldt til selskapet. Dette forhindrer også at selskapet misbruker reglene i aksjeloven. Et eksempel kan være at selskapet ikke ønsker erververen i selskapet, men er klar over at de ikke har noen saklig nektelsesgrunn, og dermed utsetter å godta ervervet.

---

<sup>47</sup> Asl. § 4-17 andre ledd andre punktum.

# 5 Domstolenes prøvingsrett

## 5.1 Problemstilling

Som nevnt innledningsvis er formålet med oppgaven å avklare i hvilken grad saklighetskravet i asl. § 4-16 (2) begrenser samtykkemyndigheten til selskapsstyret. I den sammenheng er det naturlig å avklare hvilken rett domstolene har til å prøve styrets samtykkenektelser. Et utgangspunkt er at det er opp til styrets skjønn å avgjøre om samtykke skal gis, jf. formuleringen i asl. § 4-15 andre ledd, som gir uttrykk for at aksjeervert er «betinget av samtykke fra selskapet».<sup>48</sup> Styrets adgang til å vurdere om samtykke skal gis må anses som et hensiktsmessighetsskjønn som domstolene i utgangspunktet ikke kan prøve.<sup>49</sup> Dette følger også av asl. § 4-16 (2), som gir uttrykk for at et samtykke bare kan nektes når det foreligger «saklig» grunn for det. Foreligger en saklig grunn for nektelse, er det selskapet som «kan» avgjøre om et ervert skal nektes eller ei.<sup>50</sup> Domstolene vil imidlertid ha adgang til å «føre kontroll med selskapets utøvelse av det frie skjønn».<sup>51</sup> Dette følger av RG-1991-1158. Dommen gir uttrykk for at selskapet er forpliktet til å påse at vedtaket om nektelse er saklig begrunnet, men at det vil være «domstolenes oppgave å prøve om regelen er riktig anvendt i det konkrete tilfellet».<sup>52</sup> I det følgende skal jeg se nærmere på *hva* domstolene kan kontrollere i sin vurdering av om en nektelse er saklig etter asl. § 4-16 (2).

## 5.2 Styrets bevisvurdering

En nødvendig forutsetning for å kunne prøve styrets skjønn, er at domstolene kan kontrollere styrets bevisvurdering. I RG-1991-1158 uttaler lagmannsretten at «domstolene kan prøve om nektelsen bygger på et riktig og fyllestgjørende faktisk grunnlag, om den begrunnelse som ligger til grunn bygger på relevante argumenter, og om vurderingen har tilstrekkelig bredde, herunder om avveiningen omfatter de rimelighetshensyn som her gjør seg gjeldende i forhold til partene i aksjeoverdragelsen».<sup>53</sup> Fjerner man domstolenes adgang til å prøve om nektelsen bygger på et «riktig og fyllestgjørende faktisk grunnlag», blir prøvingen uten verdi eller innhold

---

<sup>48</sup> Asl. § 4-15 andre ledd.

<sup>49</sup> Andenæs, 1992:148.

<sup>50</sup> Asl. § 4-16 (2).

<sup>51</sup> Andenæs, 1992:148.

<sup>52</sup> RG-1991-1158.

<sup>53</sup> RG-1991-1158.

– eller «illusorisk», som Moljord skriver.<sup>54</sup> At domstolene skal kunne prøve om saklighetsvurderingen er begrunnet i de faktiske forhold i selskapet på tidspunktet for samtykkenektelsen, er også slått fast av Høyesterett i Rt. 1999 s. 1682, Østlendingen-dommen.

I Østlendingen-dommen hadde to investorer fått nektet sitt aksjeervert i selskapet, bl.a. med den begrunnelse at selskapet ønsket et «spredt og lokalt eierskap».<sup>55</sup> Høyesterett vurderte da om henvisningen til «selskapets eierstruktur med lokalt og spredt eierskap på tiden for overdragelsen» samsvarte med «de faktiske forhold på den tid da overdragelsen ble nektet godkjent».<sup>56</sup> I denne konkrete saken kom Høyesterett frem til at nektelsesvedtaket var forankret i de faktiske forholdene i selskapet, i motsetning til i Stangeskovene-dommen, som skal bli omtalt senere i oppgaven. Det må presiseres at domstolenes prøving av saklighetsvilkåret ikke er begrenset til å prøve de nektelsesgrunner som blir anført av styret i den formelle begrunnelsen. Styret har også anledning til å supplere nektelsesgrunnlaget med nye nektelsesgrunner som kunne ha vært anført på den tiden da nektelsen ble fattet.<sup>57</sup> Dette innebærer at hvis den formelle nektelsesgrunnen viser seg å bygge på et feil faktisk grunnlag, så fører ikke det automatisk til at nektelsesvedtaket blir ugyldiggjort. Forutsetningen for at vedtaket skal stå seg, er imidlertid at styret kan bevise at det forelå andre nektelsesgrunner på nektelsestidspunktet som kunne ha utgjort et saklig grunnlag for samtykkenektelsen.

I Stangeskovene-dommen uttaler førstvoterende at det «vil inngå i saklighetskontrollen å påse at det som styret anfører som selskapsstrategiske vurderinger, har tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virksomhet».<sup>58</sup> Dersom domstolen ikke er enig i selskapets vurdering av de faktiske forholdene på nektelsestidspunktet, kan de overprøve vedtaket. I Stangeskovene-dommen var det dette som skjedde. Høyesterett vurderte de faktiske forholdene annerledes enn styret, og fastslo at samtykkenektelsen var ugyldig. Begrunnelsen var at erververen, Christen Sveaas, var utsatt for det Høyesterett mente var usaklig forskjellsbehandling. Uttalelsen reiser et interessant spørsmål, nemlig om domstolenes prøvingskompetanse har blitt utvidet i forhold til tidligere rett. Dette vil i så fall medføre at domstolene har en større adgang til å tilsidesette styrets egne vurderinger av hva som er saklig nektelsesgrunn enn det som tidligere har vært antatt. Vurderingen av rekkevidden og omfanget av domstolenes prøvingskompetanse vil bli imidlertid bli nærmere gjennomgått i kapittel. 7. Kort oppsummert kan man si at domstolene

---

<sup>54</sup> Moljord, «Om domstolenes prøvesrett overfor samtykkenektelser ved aksjeoverdragelse», kap. 3.2.

<sup>55</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1691.

<sup>56</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1691.

<sup>57</sup> Moljord, «Om domstolenes prøvesrett overfor samtykkenektelser ved aksjeoverdragelse», kap. 3.2.

<sup>58</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 50.

kan prøve styrets bevisvurdering fullt ut. Er domstolen enig i vurderingen, skal det meget til før de setter saklighetsvurderingen til styret til sides.

### **5.3 Styrets tolkning av vedtekter og interne retningslinjer**

Jf. asl. § 4-16 (2) tredje punktum kan det i vedtektene «fastsettes nærmere vilkår for å nekte samtykke». Vedtektene kan angi hvilke forhold som selskapet skal vektlegge i spørsmålet om samtykke skal gis – for eksempel om erververen skal inneha visse kvalifikasjoner.<sup>59</sup>

Dersom styret baserer en samtykkenektelse på en tolkning av selskapets vedtekter eller andre interne retningslinjer, har domstolene full kompetanse til å overprøve styrets forståelse av de aktuelle vilkårene.<sup>60</sup>

I Østlendingen-dommen hadde selskapet endret vedtektene. Restriksjoner for overdragelse hvor kjøperen ble eier av mer enn 1 % av aksjene, samt skranker for overdragelse til kjøpere bosatt utenfor Hedmark fylke, ble erstattet med en ny vedtektsbestemmelse som fastsatte en generell regel om at overdragelse av aksjer måtte godkjennes av styret for at overdragelsen skulle være gyldig.<sup>61</sup> I styrets innstilling til årsmøtet om vedtektsendring, het det:

*«Styret kan nekte å godkjenne transport av aksjer til konkurrenter, antatte stråmenn samt personer, institusjoner og selskaper som har en slik tilknytning til konkurrenter at en godkjennelse av disse som aksjonærer er uheldig for selskapet.»<sup>62</sup>*

Det ble invitert til en emisjon samme år som vedtektsendringen fant sted. I tegningsinnbydelsen fremkom det at generalforsamlingen hadde vedtatt retningslinjer for styret med hensyn til hvilke aksjeoverdragelser som kunne nektes. Retningslinjene gir uttrykk for det samme som ovenfornevnte Innstilling. De to investorene som hadde fått sine aksjeerverv nektet, anførte at disse interne retningslinjene måtte tolkes antitetisk, noe som ville bety at styret ikke skulle ha adgang til å benytte andre nektelsesgrunnlag enn de som kom frem av retningslinjene.

Høyesterett var uenig i anførselen, og uttalte at det ikke var en «rimelig tolkning av vedtektene at man etter 1987 måtte godta aksjesalg i ethvert tilfelle som ikke var dekket av de spesifikke

---

<sup>59</sup> NUT 1970:1 s. 83.

<sup>60</sup> Moljord, «Om domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelser ved aksjeoverdragelse», kap. 3.4.

<sup>61</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1683.

<sup>62</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1683.

formuleringene om konkurransemessige ulemper». <sup>63</sup> Høyesterett poengterte at en slik tolkning ville ha fratatt saklighetskravet mye av sin betydning som styringsnorm ved eierskifte på aksjonærsiden, og at selskapet ville ha blitt mer utsatt for uheldig dreining bort fra det overordnede verdigrunnlag for virksomheten. <sup>64</sup> Selv om vedtektene var endret slik at det skulle bli lettere å omsette aksjer, var fremdeles formålsangivelsen til selskapet den samme. Høyesterett tolket derfor de interne retningslinjene slik at de ikke kolliderte med denne formålsangivelsen.

Det kan diskuteres om ikke selskapet utad overfor investorene må anses for å ha tilkjennegitt en åpnere holdning til hvem man ville ha som eiere enn det som fulgte av selskapets interne regler. Dette spørsmålet var mer tvilsomt, da retningslinjene isolert sett kunne gi uttrykk for at investorene fritt kunne kjøpe aksjer så lenge dette ikke var uheldig fra et konkurransesynspunkt. Høyesterett ga uttrykk for at aksjonærene og potensielle aksjekjøpere hadde rimelig grunn til å «vektlegge den profilering av selskapet som man hadde gitt seg inn på når markedsføringen av tegningsinnbydelsen og prospektet i 1987 ses under ett». <sup>65</sup>

Høyesterett konkluderer med at opplysningsunderlaget ved emisjonen i 1987 likevel ikke i tilstrekkelig grad rokker ved det grunnleggende, nemlig at selskapet også etter 1987 var et selskap som ikke kunne sammenliknes med selskaper innrettet på rent kommersiell virksomhet. På s. 1689 i dommen blir det uttalt:

*«... selv om passusen om retningslinjen i tegningsinnbydelsen og om «aksjonærenes rolle» i prospektet skaper en viss uklarhet, gjenstår det allikevel som en rimelig tolkning at selskapet fortsatt måtte kunne anvende et saklig skjønn ut fra selskapets interesser når samtykkekompetansen etter vedtektenes § 7 skulle utøves.»* <sup>66</sup>

Det fremstår på denne bakgrunn som klart at domstolene har adgang til å prøve styrets tolkning av vedtekter og andre interne retningslinjer som måtte gjelde i selskapet. Dette innebærer også at domstolene kan prøve mer skjønnsmessige uttrykk, slik som «konkurrenter» og «skadelige interesser». <sup>67</sup>

---

<sup>63</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1688.

<sup>64</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1688.

<sup>65</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1689.

<sup>66</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1689.

<sup>67</sup> Moljord, «Om domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelser ved aksjeoverdragelse», kap. 3.4.

# 6 Andre rettslige begrensninger

## 6.1 Problemstilling

Et annet spørsmål som må besvares er om saksbehandlingsreglene for styrevedtak, samt forbudet mot myndighetsmisbruk i asl. §§ 6-28, utgjør selvstendige begrensninger for samtykkekompetansen til selskapet, eller om brudd på disse reglene skal inngå som moment i den saklighetsvurderingen som skjer etter asl. § 4-16 (2).

## 6.2 Forbudet mot myndighetsmisbruk

Forbudet mot myndighetsmisbruk retter seg både mot generalforsamlingen, jf. asl. § 5-21, og mot «styret og andre som etter §§ 6-30 til 6-32 representerer selskapet», jf. asl. § 6-28. Disse organene må ifølge bestemmelsene ikke foreta disposisjoner som er «egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning».<sup>68</sup> Begge bestemmelsene er meget generelt utformet, og kan bli kategorisert som generalklausuler.

Det ble i forarbeidene til aksjeloven av 1976 vurdert om reglene om samtykke skulle inneha en henvisning til asl. § 6-28.<sup>69</sup> Forslaget ble ikke videreført i loven, og de to vurderingstemaene er adskilt. Det kan dermed stilles spørsmål ved om reglene om myndighetsmisbruk i det hele tatt kan anvendes som et rettslig grunnlag for å tilsidesette en samtykkenektelse.

Ifølge forarbeidene til aksjeloven av 1976 vil generalklausulen i § 8-14, nåværende § 6-28, i første rekke få selvstendig betydning «i de tilfeller der aksjeloven ikke har særbestemmelser for vedkommende type avgjørelser».<sup>70</sup> Dette utgangspunktet underbygges i forarbeidene til asl. av 1997, der det gis uttrykk for at «bestemmelsen har særlig betydning hvor den aktuelle særbestemmelse i loven ikke har egne regler som ivaretar minoritetens interesser».<sup>71</sup> Utfra forarbeidsuttalelsene kan man hevde at bestemmelsene om myndighetsmisbruk supplerer aksjelovens øvrige regler, og at de legger begrensninger på selskapsorganenes kompetanse i de tilfeller hvor aksjeloven ikke har særbestemmelser.<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> Asl. §§ 5-21 og 6-28.

<sup>69</sup> Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s. 44.

<sup>70</sup> NUT 1970:1 s. 138.

<sup>71</sup> NOU 1992:29 s. 46.

<sup>72</sup> Minde, 2015:48.

I Stangeskovene-dommen ser det ikke ut til å bli foretatt noe skille mellom generalklausulen og samtykkeregelen. I avsnitt 47 uttaler førstvoterende at det i saklighetskravet inngår «et krav om likebehandling av aksjonærene».<sup>73</sup>

Videre i avsnitt 79 står det:

*«Etter asl. § 4-1 skal alle aksjer gi lik rett i selskapet med mindre det i vedtektene er opprettet egne aksjeklasser. Det vil således være i strid med § 4-1 å behandle Sveaas eller andre som ikke hører til Stangeslekten, på en annen måte enn familieaksjonærene. Å nekte samtykke til Sveaas' erverv på det grunnlaget at han ikke hører til etterkommerne etter Niels Anker Stang, vil derfor være klart usaklig. Vedtaket vil i tilfelle være ugyldig også på dette grunnlaget.»<sup>74</sup>*

Førstvoterende tar utgangspunkt i asl. § 4-1. Bestemmelsen fastslår at «alle aksjer gir lik rett i selskapet», og sikrer således at de samme rettighetene er knyttet til samtlige aksjer i selskapet, med mindre vedtektene fastsetter noe annet.<sup>75</sup> Drøftelsen til førstvoterende synes dermed å være forankret i feil bestemmelse. Det er her tale om en usaklig forskjellsbehandling av en aksjonær, nemlig Sveaas, og det ville da ha vært mer aktuelt å forankre drøftelsen i myndighetsmisbruksregelen i asl. § 6-28. Også i teorien tas det til orde for at Høyesterett har ment å ta utgangspunkt i asl. § 6-28 ved vurderingen av om Sveaas ble usaklig forskjellsbehandlet.<sup>76</sup>

Høyesterett har i avsnitt 79 klart slått fast at regelen om myndighetsmisbruk kan sette til side en samtykkenektelse på selvstendig grunnlag. Domstolen gir dermed uttrykk for et annet synspunkt enn det som følger av forarbeidene. Generalklausulen er ikke begrenset til kun å supplere særbestemmelsene i asl – som for eksempel § 4-16 (2).

Etter Stangeskovene-dommen er det klart at styret må ta hensyn til myndighetsmisbruksregelen i § 6-28 når de skal vurdere om en nektelse er saklig. Etter førstvoterende sin uttalelse i avsnitt 47 om at det i saklighetskravet «inngår et krav om likebehandling av aksjonærene», kan det imidlertid stilles spørsmål ved om det er vits å opprettholde et skille mellom urimelighetsvurderingen i asl. § 6-28 og saklighetsvurderingen i § 4-16 (2). I det følgende skal jeg gi en kort redegjørelse for om saklighetskravet i asl. § 4-16 (2) har noen selvstendig betydning utover reglene om myndighetsmisbruk i asl. § 6-28.

---

<sup>73</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 47.

<sup>74</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 79.

<sup>75</sup> Asl. § 4-1 første ledd andre punktum.

<sup>76</sup> Minde, 2015:48.

### 6.2.1 Har § 4-16 (2) selvstendig betydning utover asl. § 6-28?

Et utgangspunkt for vurderingen er å se på om bestemmelsene beskytter ulike interessenter. Det vil i så fall være et klart tegn på at bestemmelsene også gjelder ulike situasjoner.<sup>77</sup>

Styrets samtykkekompetanse etter § 4-15 andre ledd sikrer som tidligere nevnt at selskapet har kontroll med hvem som er på eiersiden, noe som kan beskytte selskapet mot f. eks konkurrenter. Samtykkereglene beskytter derfor selskapsinteressen. Styret kan likevel ikke håndheve denne kompetansen helt fritt. Det er en betingelse at samtykkenektelsen er «saklig», jf. § 4-16 (2). Dersom saklighetskravet ikke hadde eksistert, kunne styret utøvd samtykkekompetansen fritt, så lenge utøvelsen ikke hadde vært i strid med myndighetsmisbruksregelen. Dette ville ha sikret selskapene større fleksibilitet, forutsatt at saklighetskravet i asl. § 4-16 (2) har en selvstendig betydning utover § 6-28.<sup>78</sup> Saklighetskravet kan dermed ikke sies å beskytte selskapsinteressen. Derimot kan det argumenteres for at saklighetskravet beskytter avhender og erverver, og deres behov for å unngå at samtykkekompetansen til styret forvaltes usaklig. At saklighetskravet er ment å beskytte avhender, følger av forarbeidene, som gir uttrykk for at samtykkebetingelsen «må fortolkes og praktiseres under forsvarlig hensyntagen til den interesse den enkelte aksjeeier vil ha i å kunne trekke seg ut av selskapet».<sup>79</sup> Selv om forarbeidene ikke sier noe om hensynet til erverver, følger det klart av aksjelovens oppbygging at også erververs beskyttelsesbehov må ivaretas. Reaksjonsmulighetene ved en samtykkenektelse i asl. § 4-17 retter seg jo mot erverver. Det ville vært merkelig om en erverver kunne ha reist søksmål om gyldigheten av en samtykkenektelse, men at det ved saklighetsvurderingen ikke skal legges vekt på samtykkenektelsens betydning for ham.<sup>80</sup> Er erverver allerede aksjonær i selskapet, følger det klart nok av Stangeskovene-dommen at hensynet til ham også skal ivaretas.<sup>81</sup>

I asl. § 6-28 er beskyttelsessubjektene «aksjeeierne» i selskapet. Hvem som er «aksjeeiere» må bestemmes utfra reglene i asl. § 4-2, som er gjennomgått tidligere i oppgaven. Det er ikke en forutsetning for å påberope seg asl. § 6-28 at erverver har fått overdratt de forvaltningsmessige rettighetene knyttet til aksjen. Dette følger nå klart av Stangeskovene-dommen, hvor samtykkenektelsen ble satt til side på grunn av usaklig forskjellsbehandling av erverver.

---

<sup>77</sup> Minde, 2015:39.

<sup>78</sup> Minde, 2015:49.

<sup>79</sup> NUT 1970:1 s. 84.

<sup>80</sup> Minde, 2015:49.

<sup>81</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 46.



Både asl. §§ 6-28 og 4-16 (2) beskytter dermed avhenderen og erververen. En sentral forskjell mellom bestemmelsene, er hvem som har søksmålskompetanse etter de ulike reglene. Etter asl. § 4-17 er det kun erververen som kan reise søksmål ved en usaklig samtykkenektelse etter § 4-16 (2). Øvrige aksjonærer har søksmålskompetanse etter asl. § 6-28. Dette kan ha betydning der erververen er majoritetsaksjonær. En majoritetsaksjonær har normalt sett muligheten til å kontrollere styret, jf. asl. 6-3 (1) og 5-17 (2). Dersom styret slår fast at ervervet er saklig, vil selskapets aksjonærer ha anledning til å fremme et søksmål etter asl. § 6-28, i og med at de ikke har søksmålskompetanse etter § 4-17.<sup>82</sup>

Jf. forarbeidene til 1976-loven må en nektelse av godkjenning av en «aksjeoverdragelse være saklig begrunnet i hensynet til selskapets interesser».<sup>83</sup> Det samme kravet følger av asl. § 6-28. En beslutning vil være ugyldig etter denne bestemmelsen dersom den ikke er egnet til å fremme selskapets interesser, men kun tar sikte på å fremme interessene til enkeltaksjonærer eller andres interesser.<sup>84</sup> Etter ordlyden til asl. § 6-28, er det kun den «urimelige» disposisjonen som kan ugyldiggjøres. Etter asl. § 4-16 (2) er det den «usaklige» samtykkenektelsen som er ugyldig. Det må dermed spørres om det er noen forskjell mellom disse to vilkårene. Forarbeidene gir en viss pekepinn på hvorfor lovgiver har valgt å skille §§ 6-28 og 4-16 (2) fra hverandre:

*«Urimelig er imidlertid et forholdsvis sterkt uttrykk, og problemstillingen i § 8-14 (§6-28) er ikke dekkende for alle de varianter man kan møte hvor aksjer er nektet overdratt. Departementet har valgt å gi uttrykk for at samtykke bare kan nektes når det foreligger saklig grunn for det.»<sup>85</sup>*

Det kan umiddelbart virke som om det skal mer til for å fastslå at en disposisjon er «urimelig» etter asl. § 6-28, enn «usaklig» etter asl. § 4-16 (2). Senere i forarbeidene gis det en uttalelse som synes å gå imot dette synspunktet:

*«Valget står mellom karakteristikkene «utilbørlig», «åpenbart urimelig» og «urimelig». Valget mellom disse alternativer har neppe stor praktisk betydning. Hovedsaken er at vedtak som gir en aksjeeier eller tredjemann fordel til forfang for andre aksjeeiere eller selskapet, må bygge på et saklig forsvarlig grunnlag.»<sup>86</sup>*

---

<sup>82</sup> Minde, 2015:51.

<sup>83</sup> Ot.prp.nr. 19 (1974-1975) s. 44.

<sup>84</sup> Minde, 2015:56.

<sup>85</sup> Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s. 44.

<sup>86</sup> Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s. 111-112.

På grunnlag av disse uttalelsene virker det ikke som om «urimelighetsvilkåret» i asl. § 6-28 skal tolkes noe strengere enn vilkåret om «saklig grunn» i asl. § 4-16 (2).

Urimelighetsvurderingen kan inndeles i et forholdsmessighetsvilkår og et saklighetsvilkår.<sup>87</sup> Saklighetsvilkåret følger som nevnt av forarbeidene,<sup>88</sup> og inneholder tre grunnleggende vilkår: beslutningen må være forankret i selskapets interesse, den må være tilstrekkelig tungtveiende, og den må være forankret i lov.<sup>89</sup> Dersom beslutningen er saklig, må det vurderes om den også er forholdsmessig. Her vil avveiningen mellom prinsippet om likhet mellom aksjonærene og vinningshensynet være sentrale momenter.<sup>90</sup> Forholdsmessighetsvurderingen her minner i stor grad om den interesseavveiningen som må foretas mellom selskapets interesse og aksjonærens behov for å selge seg ut av selskapet etter § 4-16 (2).<sup>91</sup> Det sentrale vurderingstemaet for begge bestemmelsene blir dermed om styrets beslutning er i tråd med selskapsinteressen, og forholdsmessig.<sup>92</sup> En forskjell her er at en forholdsmessighetsvurdering etter asl. § 6-28 må ivareta flere interessenter enn forholdsmessighetsvurderingen etter asl. § 4-16 (2), som kun ivaretar hensynet til avhenderne og erververne. Utover dette er det ingen spesielle forskjeller, og hensynet til likebehandling av aksjonærene må veie like tungt etter begge bestemmelsene. En samtykkenektelse som innebærer en urimelig forskjellsbehandling etter asl. § 6-28, vil dermed også være usaklig etter asl. § 4-16 (2).<sup>93</sup>

En kjøper som får sitt aksjeervert nektet, kan dermed reise søksmål med grunnlag i både asl. § 6-28 og § 4-16 (2). Avhendere eller andre aksjonærer i selskapet kan kun fremme søksmål etter asl. § 6-28. Den eneste forskjellen mellom bestemmelsene er at forholdsmessighetsvurderingen etter asl. § 6-28 må ta hensyn til alle aksjonærene i selskapet, mens vurderingen etter asl. § 4-16 (2) kun trenger å ta hensyn til avhenderne og erververne. Utover dette kan jeg ikke se at det er noe stort skille mellom de to bestemmelsene. Det kan likevel påstås at det er fornuftig for en erverver å fremme et søksmål med utgangspunkt i § 4-16 (2), i og med at valgalternativene er mer spesifikke etter asl. § 4-17. Ulempen er at søksmålsfristen innskrenkes, jf. asl. § 4-17 andre ledd. En slik tidsfrist fremgår ikke av asl. § 6-28. Konsekvensen av dette er at en erverver som

---

<sup>87</sup> Minde, 2015:56.

<sup>88</sup> Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s. 111-112.

<sup>89</sup> Minde, 2015:56.

<sup>90</sup> Minde, 2015:56.

<sup>91</sup> Kap. 8.3.2.

<sup>92</sup> Minde, 2015:56.

<sup>93</sup> Minde, 2015:58.

oversitter fristen etter § 4-17 (2), likevel kan fremme krav om at samtykkenektelsen er ugyldig etter § 6-28.

Kort oppsummert kan det legges til grunn at asl. § 4-16 (2) står på selvstendige bein, men at forskjellen vis-a-vis asl. § 6-28 er liten.

### 6.3 Saksbehandling

Det er på det rene at saksbehandlingsfeil kan ha betydning for saklighetsvurderingen. Det er imidlertid usikkert hvor alvorlige feilene må være for at vedtaket skal settes til side. En klar hovedregel er at jo mer forsvarlig saksbehandlingen er, desto mer skal til for at domstolene vil sette samtykkenektelsen til side.<sup>94</sup>

Brudd på saksbehandlingsreglene i aksjeloven eller i selskapets vedtekter kan også utgjøre en selvstendig grunn til å sette samtykkenektelsen til sides. Dette følger av Østlendingen-dommen, der Høyesterett drøfter spørsmålet om saksbehandlingens betydning for styrevedtakets gyldighet uavhengig av saklighetsvurderingen.<sup>95</sup> Enhver saksbehandlingsfeil kan imidlertid ikke føre til at styrevedtaket ugyldiggjøres. Høyesterett har gitt uttrykk for at det på selskapsrettens område gjelder et kausalitetskrav, jf. Rt. 1932 s. 262. Her ble det fastslått at en styrebeslutning måtte stå seg, ettersom de påberopte saksbehandlingsfeil «ikke kunne antas å ha øvet noen som helst innflytelse i realiteten».<sup>96</sup> Foreligger det en eller flere saksbehandlingsfeil som har hatt betydning for nektelsesvedtakets innhold, vil det kunne føre til at vedtaket blir ugyldig.

Asl. § 4-15 (2) gjør det klart at «ervert av aksje er betinget av samtykke *fra* selskapet».<sup>97</sup> Det er dermed ikke mulig for andre organ enn de som tilhører selskapet å nekte et samtykke. Internt i selskapet kan samtykkemyndigheten tilhøre ulike organ, alt etter hva vedtektene bestemmer. Samtykkemyndigheten kan således tilhøre Generalforsamlingen, ett eller flere styremedlemmer eller daglig leder.<sup>98</sup> En samtykkenektelse som er fattet av et organ utenfor selskapet kan dermed ikke være gyldig.

I Østlendingen-dommen ble det anført fra de ankende parter at nektelsesvedtaket hadde blitt realitetsbehandlet før vedtaket hadde blitt forberedt på vanlig måte, ettersom representanter fra

---

<sup>94</sup> Andenæs, 1992:156.

<sup>95</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1687.

<sup>96</sup> Rt. 1932 s. 262 s. 264.

<sup>97</sup> Asl. § 4-15 (2).

<sup>98</sup> Aarbakke m.fl., s. 447.

styret hadde gått ut i avisene og gitt uttrykk for sitt syn på samtykkespørsmålet. Høyesterett slo fast at anførselen ikke kunne føre frem.<sup>99</sup>

*«Styret har etter min mening alt i alt forholdt seg ryddig til spørsmålet om å godta avtalen, og at det innen styret kan ha vært tilkjennegitt holdninger til saken før vedtaket ble forberedt, kan jeg ikke se har den betydning som de ankende parter hevder. Jeg tilføyer for øvrig at spørsmålet om holdbarheten av samtykkenektelsen ble utredet med rimelig grundighet, og at man nokså presist overfor Austad og Øie har gitt den begrunnelse som også har vært gjenstand for den rettslige vurdering. Begrunnelsen er knapp, men dekkende for realiteten.»<sup>100</sup>*

Høyesterett stiller i dommen beskjedne krav til saksbehandlingen. Det kan argumenteres for at kravet til styrets saksbehandling, og særlig da styrets begrunnelse for nektelsen, har blitt skjerpa etter Stangeskovene-dommen. Førstvoterende henviser her til en uttalelse gitt av Augdahl i boken «Aksjeselskapet etter norsk rett» (1959). Her uttaler Augdahl: «Det nytter ikke da for styret å bare anføre at vedkommende aksjeerverver ikke er ønskelig for selskapet. Det må også opplyses hvorfor han ikke er ønskelig.»<sup>101</sup> Uttalelsen legger i hvert fall opp til at styret bør være forsiktig med å gi vage eller knappe begrunnelser. Er de anførte grunner åpenbart utilstrekkelig, vil man nemlig risikere at domstolen anser de som «påskudd, og avgjørelsen vil da regulært uten videre måtte gå selskapet imot».<sup>102</sup>

---

<sup>99</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1690.

<sup>100</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1690.

<sup>101</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 50.

<sup>102</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 50.

# 7 Saklighetskravet

## 7.1 En generell ordlyd

Aksjelovens § 4-16 (2) gir uttrykk for at «samtykke bare kan nektes når det foreligger saklig grunn for det». Begrepet «saklig» er upresist og skjønnsmessig formulert, og gir i utgangspunktet lite til en ordlydstolkning. Utfra en naturlig språklig forståelse kan man likevel si at en samtykkenektelse ikke kan bygge på et hvilket som helst grunnlag. Hva som er «saklig», vil måtte bero på en konkret vurdering i den enkelte sak. Noen nærmere føringer for tolkningen av begrepet følger ikke av loven.

I § 4-16 (2) andre setning er det imidlertid oppstilt en begrensning i styrets adgang til å nekte et erverv. Bestemmelsen gir uttrykk for at samtykke ikke kan «nektes ved eierskifte ved arv eller på annen måte når erververen er den tidligere eiers personlige nærstående eller slektninger i rett opp- eller nedstigende linje». Hva som menes med «personlig nærstående» reguleres av asl. § 1-5 andre ledd. Betegnelsen omfatter ektefelle og samboer (nr. 1), mindreårige barn eller ektefelles eller samboers barn (nr. 2), samt selskap der vedkommende selv eller person som nevnt i nr. 1 og 2 har slik innflytelse som nevnt i § 1-3, altså konserndefinisjonen.<sup>103</sup> En nektelse som er i strid med denne begrensningen, må tilsidesettes, selv om nektelsen fremstår som saklig etter første punktum. Spørsmålet er om bestemmelsen er preseptorisk eller fravikelig. Både innhold og plassering av annet ledd annet punktum skulle tilsi at bestemmelsen ikke kan fravikes.<sup>104</sup> I forarbeidene uttrykkes det imidlertid at «flertallet vil streke under at arvingene m.v. gjennom vedtektene kan fratras den spesielt vernede stillingen som lovteksten gir».<sup>105</sup> Uttalelsen gjør det klart at selskapet kan vedtektsfeste at også aksjeerverv fra personlig nærstående må forutsettes av samtykke.

## 7.2 Forarbeidene

Det ble i forarbeidene vurdert om det skulle gis en presisering av hva som kunne regnes som «saklig grunn». Utvalget kom imidlertid frem til at det ville være «vanskelig å gi en mer presis formulering av saklighetskriteriet i loven».<sup>106</sup> Det uttales videre i samme avsnitt at det ikke kan

---

<sup>103</sup> Asl. § 1-5 annet ledd.

<sup>104</sup> Aarbakke m.fl., s. 453.

<sup>105</sup> Innst. O. Nr. 80 (1996-1997) s. 23.

<sup>106</sup> NOU 1996:3 s. 120.

«lages en uttømmende oppregning over hvilke hensyn som kan anses som saklige, og uansett måtte formuleringene bli forholdsvis vage».<sup>107</sup> Utvalget begrunner «dette med at det ikke er gitt at saklighetsvurderingen bør være den samme for alle selskaper», og at «en slik regulering» heller ikke vil «løse det problemet at det konstrueres en annen begrunnelse for nektelsen enn hva det i realiteten er lagt vekt på.»<sup>108</sup>

Selv om lovgiver har ansett det som uhensiktsmessig å liste opp hvilke nektelsesgrunner som kan være saklige, har de kommet med noen generelle utgangspunkt som er sentrale for saklighetsvurderingen. I Innstillingen til lov om aksjeselskaper av 1970 uttales det at vedtektsbestemmelser som gir selskapet adgang til å innta regler om samtykke til aksjeovergang, «må fortolkes og praktiseres under forsvarlig hensyntagen til den interesse den enkelte aksjeeier vil ha i å kunne trekke seg ut av selskapet».<sup>109</sup> Uttalelsen legger som tidligere nevnt opp til en interesseavveining mellom selskapets behov for å føre kontroll med eiersammensetningen, og aksjonærenes behov for å kunne selge seg ut av selskapet. Videre må det «anses utvilsomt at en nektelse av å godkjenne en aksjeoverdragelse må være saklig begrunnet i hensynet til selskapets interesser».<sup>110</sup> Uttalelsene i forarbeidene legger klare føringer for saklighetsvurderingen, men den nærmere presiseringen av interesseavveiningen og selskapsinteressen følger av rettspraksis.

## **7.3 Grunnleggende vilkår for saklighetskravet**

Utfra rettspraksis og forarbeidsuttalelsene kan det utledes tre kumulative hovedvilkår som må være oppfylt for at en samtykkenektelse skal være «saklig» etter § 4-16 (2). Samtykkenektelsen må for det første være i tråd med lovverket. For det andre må samtykkenektelsen være forankret i selskapsinteressen. Og for det tredje må nektelsesgrunnen være tilstrekkelig tungtveiende. Den videre drøftelsen i kapittel 8 vil ta utgangspunkt i disse tre vilkårene.

### **7.3.1 Selskapsinteressen**

I Stangeskovene-dommen henviser førstvoterende til forarbeidene som gir uttrykk for at «en nektelse av å godkjenne en aksjeoverdragelse må være saklig begrunnet i hensynet til selskapets interesser».<sup>111</sup> At en samtykkenektelse må være forankret i selskapsinteressen, slås også fast av

---

<sup>107</sup> NOU 1996:3 s. 120.

<sup>108</sup> NOU 1996:3 s. 120.

<sup>109</sup> NUT 1970:1 s. 84.

<sup>110</sup> NUT 1970:1 s. 84.

<sup>111</sup> Rt. 2013 s. 241, jf. NUT 1970:1 s. 84.

Høyesterett i Østlendingen-dommen. Her uttaler førstvoterende at det må anses som «klart at en vurdering av hvilke aksjonærer selskapet vil ha som eiere, etter omstendighetene kan være saklig grunn for å avvise erververe når slik avvisning *konkret er i selskapets interesse*». <sup>112</sup> Også i juridisk teori er selskapsinteressen løftet frem som et grunnleggende vilkår for at en nektelse skal være saklig, blant annet av Mads Henry Andenæs. <sup>113</sup>

Hva som er i selskapets interesse, må avgjøres konkret. <sup>114</sup> På et generelt grunnlag kan man si at selskapsinteressen skiller seg fra aksjonærinteressen. <sup>115</sup> Å holde de to interessene adskilt, er ikke alltid like enkelt. Ofte vil de to interessene være sammenfallende. Med mindre selskapet er et ikke-kommersielt selskap etter asl. § 2-2 (2), vil det primære formålet med selskapet være å oppnå en maksimal profitt – vinningsformålet. Dette overskuddet vil igjen tjene aksjonærene i selskapet, enten i form av utbytte eller i form av høyere verdi på aksjene. At de to interessene er tett forbundet er også gitt uttrykk for av Høyesterett i Rt. 2000 s. 2033:

*«Det er umulig å foreta et prinsipielt skille mellom selskapets interesser og aksjeeiernes interesser; det som er i selskapets interesse, vil normalt også være i aksjeeiernes interesse.»* <sup>116</sup>

Selv om interessene er bundet tett sammen, er det nødvendig å holde dem adskilt. En samtykkenektelse som er forankret i aksjonærinteressen, og ikke i selskapsinteressen, kan ikke stå seg. Et eksempel kan være at aksjonærene i selskapet ikke ønsker aksjeervert, fordi man misliker kjøperen på det personlige plan. I LF-2015-141724 uttalte lagmannsretten at det ikke ville være saklig grunn «til å nekte aksjeervert om man opplevde Leira som brysom». <sup>117</sup> Et annet tilfelle fra rettspraksis er Rt. 1957 s. 581. Her ble det bevist at styret hadde nektet et aksjeervert med den hensikt å kjøpe aksjene selv til en billigere penge. Samtykkenektelsen var således forankret i styrets interesse, og ikke i selskapsinteressen. Den var derfor ugyldig.

Det er vanskelig å fastslå på et generelt grunnlag hvor langt selskapsinteressen kan strekkes. Hva som er i selskapets interesse, vil bl.a. bero på hva som er selskapets «formål, drift og egenart». Dette kommer jeg nærmere inn på senere i kapittelet. I teorien er det imidlertid argumentert for at en samtykkenektelse som regel vil være saklig hvis den ivaretar «selskapets interesser i

---

<sup>112</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1687.

<sup>113</sup> Andenæs, 1992:149.

<sup>114</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 45.

<sup>115</sup> Minde, 2016:5.

<sup>116</sup> Rt. 2000 s. 2033 s. 2036.

<sup>117</sup> LF-2015-141724

vid mening».<sup>118</sup> For kommersielle foretak betyr det at styret kan begrunne en samtykkenektelse i interesser som ikke faller direkte inn under vinningsformålet – f. eks hensynet til lokalsamfunn og arbeidsplasser. Slike hensyn kan ikke uten videre betraktes som utenforliggende i den forstand at de er usaklige.<sup>119</sup> Dersom en samtykkenektelse bygger på mer perifere interesser, kan det stilles spørsmål ved om disse motivene er reelle. Fremstår begrunnelsen som et «påskudd», vil det naturligvis tale selskapet imot.<sup>120</sup>

I rettspraksis er det fremhevet noen momenter som kan gi utgangspunkt for vurderingen av om samtykkenektelsen er forankret i selskapsinteressen. Høyesterett kartla hva som var i selskapets interesse i Østlendingen- og Stangeskovene-dommene ved å se på selskapets «formål, drift og egenart», selskapets eierstrategi, hvorvidt det forelå motstridende interesser, samt aksjepostens størrelse. Momentene flyter til en viss grad over i hverandre, men vil likevel holdes adskilt av hensyn til oversiktighet.

#### **7.3.1.1 «Formål, drift og egenart»**

Ved en vurdering av hva som er i selskapets interesse, må man skille mellom ikke-kommersielle foretak og kommersielle foretak.<sup>121</sup> Østlendingen AS var en mediebedrift med formål «å ivareta de økonomiske, kulturelle og sosiale interesser for befolkningen i Hedmark fylke».<sup>122</sup> Formålsbestemmelsen ga uttrykk for at selskapet var et ikke-kommersielt foretak. Dette fikk naturligvis betydning for saklighetsvurderingen, i og med at det ble lagt mindre vekt på vinningsformålet. Formålet med kommersielle foretak er som sagt å oppnå profitt og avkastning for aksjonærene. For ideelle foretak som Østlendingen AS vil det ikke være noe slikt vinningsformål, og det blir dermed heller ikke relevant å vektlegge vinningsformålet i en saklighetsvurdering.

I LF-2015-141724, Bøndernes Hus-dommen, hadde man også å gjøre med et ikke-kommersielt foretak. Bøndernes Hus AS var «stiftet og driftet for å ivareta landbrukets interesser».<sup>123</sup> Det fremgikk av selskapets vedtekter at aksjonærene skulle være bønder eller ha tilknytning til landbruksnæringen. Det var også bestemt at erverv skulle være betinget av samtykke fra selskapet. Da en eksisterende aksjonær, Leira, ønsket å kjøpe seg opp i selskapet, ble hans erverv nektet, ettersom hans handlinger og utsagn ga grunn til å tro at han hadde illojale intensjoner i strid

---

<sup>118</sup> Woxholth, 2016:271.

<sup>119</sup> Smith, 1988:151.

<sup>120</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 50.

<sup>121</sup> LF-2015-141724

<sup>122</sup> Rt. 1999 s. 1682 1692.

<sup>123</sup> LF-2015-141724



med selskapets formål. Bl.a. ble det påstått at Leira hadde som ønske å fjerne bondeparagrafen med den hensikt å kommersialisere selskapet. Lagmannsretten la dermed til grunn at det var styrets frykt for at Leira ville bruke sin posisjon i strid med selskapsformålet, som begrunnet samtykkenektelsen.<sup>124</sup> Den frykten mente Lagmannsretten var berettiget basert på de handlinger og uttalelser Leira hadde kommet med i forkant av nektelsesgrunnlaget. Lagmannen kommer her med en interessant prinsipputtalelse, nemlig at «det avgjørende for saklighetsvurderingen er imidlertid ikke hva Leira sier i ettertid, men hvordan hans adferd fremsto under den prosessen som ledet frem til nektelsesvedtakene».<sup>125</sup> Domstolene skal altså ikke behøve å etterprøve hva erverver har villet og ment, men om «situasjonen objektivt sett» gir «styret saklig grunn til å oppfatte (erverters) intensjoner å være i strid med selskapets interesse».<sup>126</sup>

I Bøndernes Hus-dommen ble selskapets nektelsesvedtak stående. Dommen har likhetstrekk med Østlendingen-dommen i den forstand at begge har å gjøre med ikke-kommersielle selskap. Man ser at domstolene i begge tilfeller legger vekt på erverters evne til å fremme virksomhetsformålet. Formålsparagrafene i de to selskaperens vedtekter rammer altså inn betingelsene for eierskifte, slik at dette også får betydning for saklighetsvurderingen.<sup>127</sup> Man må likevel ikke glemme at domstolene har full adgang til å prøve styrets tolkning av vedtektene. Fremstår nektelsesvedtaket som usaklig utfra en tolkning av vedtektene, kan nektelsesvedtaket heller ikke være gyldig.

I Stangeskovene-dommen ble vurderingen annerledes. Ved å se hen til selskapets vedtekter ble det klart at selskapets formål og virksomhet fikk selskapet til å fremstå som «et rent forretningsforetak innenfor skog og byggevarer».<sup>128</sup> Vedtektene ga ikke uttrykk for at det var ønskelig med «begrensninger i eierandelen hos den enkelte aksjonær».<sup>129</sup> Det ble i tillegg lagt til grunn at selskapet ikke lenger kunne anses for å være en familiebedrift ettersom det hadde vært en sentral vedtektsendring i 1947 som åpnet og la til rette for at aksjonærene kunne selge aksjene sine på det frie markedet for å realisere sine verdier. Når det ikke var noe i selskapets formål eller drift som indikerte behov for begrensninger i adgangen til å erverve aksjer, tilsa det at aksjonærer som «kjøpte seg inn i selskapet, ikke kunne bli møtt med samtykkenekting når dennes eierandel ved ytterligere kjøp av aksjer begynte å nærme seg et bestemmende mindretall».<sup>130</sup> Høyesterett

---

<sup>124</sup> LF-2015-141724

<sup>125</sup> LF-2015-141724

<sup>126</sup> LF-2015-141724

<sup>127</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1687.

<sup>128</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 62.

<sup>129</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 62.

<sup>130</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 66.

vurderte videre om det var noe med «egenarten» til Stangeskovene AS som tilsa at en størrelsesbegrensning i den enkelte aksjepost likevel var ønskelig. Det ble påpekt at etterkommerne til Niels Anker Stang ikke hadde noen annen tilknytning til selskapet enn som aksjonærer. De deltok for eksempel ikke i driften av selskapet. At Stangeskovene AS hadde tradisjon for å ha et spredt eierskap der ingen aksjonærer hadde særlig mye større innflytelse enn andre, kunne heller ikke vektlegges i særlig grad i et rent forretningsforetak.<sup>131</sup>

Domsslutningen i Stangeskovene-dommen bygger på at Sveaas ble utsatt for usaklig forskjellsbehandling. Det kunne imidlertid ha vært interessant om førstvoterende i større grad drøftet hvilken betydning det har at Stangeskovene AS var et rent forretningsforetak. I teorien har det blitt argumentert for at det skal noe mer til for å nekte et aksjeerwerb i et forretningsforetak. Er erververen i stand til å fremme vinningsformålet, må en samtykkenektelse i større grad bygge på at erververen er uegnet utfra selskapets virksomhetsformål, dvs. selskapets vedtektsbestemte virksomhetsangivelse.<sup>132</sup> Da det ikke finnes noe vinningsformål i ideelle foretak, vil følgelig virksomhetsformålet få en større betydning for saklighetsvurderingen.

### **7.3.1.2 Selskapets eierstrategi**

Selskapets eiersammensetning kan ha stor betydning for driften av selskapet.<sup>133</sup> Særlig gjelder dette i mindre selskaper der aksjonærene ofte deltar i driften av selskapet. Hvilken eierstrategi selskapet fører er dermed et viktig moment i vurderingen av om en samtykkenektelse er saklig forankret i selskapsinteressen.

I Bøndernes Hus-dommen gir Lagmannsretten klart uttrykk for at «selskapets rett til å kreve godkjenning av aksjeovergang bygger på det hensyn at selskapet selv bør kunne styre sin aksjonærsammensetning».<sup>134</sup> I dette ligger at selskapet kan avgjøre hvem som skal få eie aksjer i selskapet, og at selskapet gjennom bruken av samtykkemyndigheten kan strukturere aksjonærsammensetningen. Avgjørelser om hvem som skal eie aksjer i selskapet, og hvordan aksjonærsammensetningen skal være, er selskapsstrategiske avgjørelser, og det er etter Østlendingen-dommen klart at domstolene «må utvise tilbakeholdenhet ved utøvelse av domstolskontrollen med selskapsstrategiske vurderinger i spørsmålet om hvem som skal eie aksjer i selskapet».<sup>135</sup>

---

<sup>131</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 69.

<sup>132</sup> Minde, 2016:9.

<sup>133</sup> Kap. 2 om hensyn bak omsetningsbegrensningene.

<sup>134</sup> LF-2015-141724.

<sup>135</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

Forutsetningen er imidlertid at aksjonærene blir likebehandlet. Dersom domstolene finner ut at det ikke er samsvar mellom formål og praksis i selskapet, vil dette kunne føre til ugyldighet av nektelsesvedtaket.<sup>136</sup> Det typiske eksempelet her er som tidligere nevnt Stangeskovene-saken, som vil bli omtalt nærmere senere i kapittelet.

I Østlendingen-dommen ble det anført av de ankende partene, dvs. aksjonærene som hadde fått sitt erverv nektet, at samtykkenektelsen var usaklig ettersom generalforsamlingen i selskapet ikke hadde vedtatt den eierstrategien som selskapet hadde påberopt seg – nemlig at man skulle ha et «lokalt og spredt eierskap». Høyesterett avviste at den påberopte eierstrategien behøvde å ha noen formell forankring i generalforsamlingsvedtak.<sup>137</sup> Det avgjørende var at selskapet også etter liberaliseringen av vedtektene i 1987 var en «virksomhet med lokal eierforankring og med en praksis som reflekterte bevisst styring med hvem som til enhver tid skulle ha eierstatus i selskapet og hvordan man til enhver tid skulle balansere de ulike grupperinger blant aksjeeierne mot hverandre».<sup>138</sup> Hensynet til klarhet og forutberegnelighet for senere aksjekjøpere gjør slik «formell forankring av eierstrategien ønskelig»<sup>139</sup>, men ikke nødvendig. Det avgjørende er at den påberopte eierstrategien er saklig i seg selv, og at det er samsvar mellom formål og praksis, slik Lagmannsretten uttaler i Bøndernes Hus-dommen.

I Stangeskovene-saken ble selskapet ikke hørt med at nektelsen var saklig forankret i selskapets eierstrategi. Det var et ønske blant aksjonærene å opprettholde en «spredt eierstruktur», men Høyesterett kom frem til at dette ikke var en saklig nektelsesgrunn, all den tid det allerede var en annen aksjonærgruppe, som Høyesterett anså som en enhet,<sup>140</sup> som eide omtrent den samme beholdningen av aksjene som Sveaas ville eie dersom ervervet gikk igjennom. Det var heller ingenting som tilsa at Sveaas hadde intensjoner som stod i strid med selskapets, til tross for at han eide 85,4 % av aksjene i en konkurrerende virksomhet. Dommen fastslår at eierstrategi er et viktig moment i kartleggingen av selskapsinteressen, men den kan ikke tas til inntekt for å si at domstolen overprøver selskapets hensiktsmessighetsskjønn. Problemet i Stangeskovene-saken var at Christen Sveaas ble utsatt for usaklig forskjellsbehandling, og det var dermed ingen «samsvar mellom formål og praksis». Hadde man ført en praksis i Stangeskovene AS som var i tråd med ønsket om spredt eierskap, så ville Høyesterett neppe ugyldiggjort nektelsesvedtaket. Man ville da ha stått overfor en planlagt selskapsstrategi som man i utgangspunktet ikke skal

---

<sup>136</sup> LF-2015-141724

<sup>137</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1690.

<sup>138</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1690.

<sup>139</sup> Moljord, 2016 kap. 5.

<sup>140</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 76.

kunne tilside. På samme måte er det rimelig å anta at nektelsesvedtakene i Bøndernes Hus- og Østlendingen-dommene ville ha vært ugyldige dersom de ikke hadde vært i tråd med den praksisen som ble ført i disse selskapene.

### 7.3.1.3 Motstridende interesser

En begrunnelse for å nekte et aksjeervert kan være at erververen har motstridende interesser i forhold til selskapet. Et ekstremt eksempel kan være at erververen er en konkurrent som ønsker å kjøpe seg inn i selskapet med den hensikt å skade det – enten ved å dra selskapet i en retning som ikke er tjenlig for selskapet, eller ved å likvidere det ved oppløsning etter asl. § 16-1. Å nekte aksjeervert til en konkurrent med slike «fiendtlige hensikter» vil være en åpenbart saklig nektelsesgrunn. Det kan imidlertid oppstå tvil om konkurrenten har en selskapskadelig hensikt eller ikke. Her må det være klart at selskapet kan nekte aksjeervertet dersom det foreligger en «objektiv mulighet» for at konkurrenten vil fremme sine interesser på tvers av selskapets.<sup>141</sup> I Bøndernes Hus-dommen var det som nevnt aksjeervertens tidligere handlinger og utsagn som ga en «objektiv grunn» til å tro at han hadde hensikter som gikk på tvers av selskapsinteressen. Hva erververen sa i etterkant av nektelsesvedtaket, ble ikke etterprøvd av Lagmannsretten.

At styret skal slippe å sannsynliggjøre en interessekonflikt er også slått fast i Østlendingen-dommen. Her uttaler Høyesterett at så lenge det er en «risiko for interessekonflikt», så vil det være tilstrekkelig for å kunne nekte et aksjeervert.<sup>142</sup> Standpunktet blir ikke drøftet nærmere, og det er vanskelig å si noe konkret om hvor stor risikoen må være. I teorien har det blitt tatt til orde for at det bør kunne stilles krav til «påregnelighet og nærhet», slik at ikke enhver tenkelig mulighet for interessekonflikt blir nok for å danne grunnlag for en samtykkenektelse.<sup>143</sup> Et slikt krav er fornuftig, i og med at det kan forhindre at selskapet bruker en teoretisk risiko for interessekonflikt som et påskudd for å nekte et ervert.

Et annet spørsmål som kan oppstå er om en samtykkenektelse er forankret i aksjonærinteressen eller i selskapsinteressen. Dersom en samtykkenektelse bygger på en uenighet mellom aksjonærene, kan det lede til at nektelsesvedtaket er ugyldig, særlig hvis nektelsen bygger på hensynet til aksjonærene alene – for eksempel at man ikke ønsker aksjeerverten i selskapet fordi han er «brysom».<sup>144</sup> Det er imidlertid klart at en aksjonærkonflikt også kan utgjøre en trussel mot

---

<sup>141</sup> Andenæs, 1992:151.

<sup>142</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1693.

<sup>143</sup> Moljord, 2016 kap. 6.

<sup>144</sup> LF-2015-141724

selve driften i selskapet. En samtykkenektelse som er begrunnet i ønsket om å unngå en slik interessekonflikt av hensyn til driften av selskapet, må da anses for å være i tråd med selskapets interesse.<sup>145</sup>

#### 7.3.1.4 Aksjepostens størrelse

Aksjepostens størrelse kan også utgjøre et moment i en vurdering av om en samtykkenektelse er saklig forankret i selskapsinteressen. Begrunnelsen kan være at styret ikke ønsker at enkelte aksjonærer skal få en kontrollerende posisjon i selskapet. Eventuelt kan selskapet nekte erverv for å forhindre at enkelte aksjonærer oppnår mindretallsrettigheter eller såkalt negativt flertall i selskapet.

Etter aksjeervertet i Østlendingen-dommen eide de to kjøperne, Øie og Austad, henholdsvis 16,8 og 11,4 % hver, dvs. at aksjepostens samlede størrelse var på 28,2 %. Det ble fremhevet at den samlede størrelsen kunne gi negativt flertall ved avstemningen i selskapet, og at aksjepostene hver for seg var mer enn tilstrekkelig store nok til å sikre de to aksjonærene rettigheter under minoritetsvernsreglene.<sup>146</sup> Høyesterett påpekte at et slikt erverv kunne bli vurdert som en ulempe i «nettopp dette selskapet, der kortsiktige økonomiske interesser lett kunne komme i strid med foretakets fast etablerte ideelle målsetninger».<sup>147</sup> Man ser igjen at det er en konkret vurdering som foretas. Høyesterett var enig med styret i at «store, tunge investorer som går inn i selskapet med et kommersielt siktemål basert på en betydelig aksjeandel, passer dårlig i et selskap med det særpreg AS Østlendingen har».<sup>148</sup> At Øie allerede var aksjonær i selskapet, var ikke til hinder for å nekte ham ytterligere erverv. Det ble også fremhevet at det her var snakk om en planlagt selskapspolicy om ordning av egne eierforhold, og at dette var noe domstolene ikke burde etterprøve.<sup>149</sup>

I Stangeskovene-dommen ble aksjeervertet til Sveaas nektet fordi styret mente at selskapet ikke var tjent med at en aksjonær oppnådde en kontrollerende/dominerende posisjon i selskapet. Det blir ikke vurdert av selskapet hva som menes med «kontrollerende/dominerende» stilling, men Høyesterett antar at selskapet sikter til at Sveaas ville kunne sperre for vedtak som i henhold til aksjeloven krever to tredjedels flertall, i og med at han etter ervertet ville ha hatt 28,02 % av

---

<sup>145</sup> Minde, 2016:10.

<sup>146</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

<sup>147</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

<sup>148</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1693.

<sup>149</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1693.

aksjekapitalen.<sup>150</sup> Nektelsesvedtaket ble ugyldiggjort, bl.a. fordi Høyesterett mente at nektelsen ikke samsvarte med den reelle aksjesammensetningen i selskapet. Det ble påpekt at en annen aksjonærgruppe samlet sett hadde en slik «innflytelse i selskapet som styret ville forhindre ved å nekte Sveaas samtykke til sine erverv».<sup>151</sup> Høyesterett mente derfor at nektelsesvedtaket ikke bygget på et saklig grunnlag, og at det var ugyldig av denne grunn alene.<sup>152</sup>

Det var ingen vedtektsfestede eierbegrensninger i verken Østlendingen- eller Stangeskovene AS. Det kan likevel virke som om Høyesterett inntar det standpunkt at terskelen for å nekte et aksjeerverv på grunn av aksjepostens størrelse ligger høyere i kommersielle selskap enn i ikke-kommersielle selskap. Høyesterett poengterer i Stangeskovene-dommen at selskapet fremstår som «et rent forretningsforetak», og at det ikke er noe i selskapets formål og virksomhet som tyder på «at det er ønskelig med begrensning i eierandelen hos den enkelte aksjonær».<sup>153</sup> Først-voterende uttaler videre at når det ikke er noe med selskapets formål eller drift som indikerer behov for slike eierbegrensninger, så «tilsier det at en aksjonær som på disse premisser kjøper seg inn i selskapet, ikke kan bli møtt med samtykkenekting når dennes eierandel ved ytterligere kjøp av aksjer begynner å nærme seg et bestemmende mindretall».<sup>154</sup> Det samme hensynet gjør seg også gjeldende for den selgende aksjonær, som eventuelt mister en salgsmulighet på grunn av en slik begrensning.<sup>155</sup> Det kan argumenteres for at kommersielle foretak bør være mer oppmerksom på å innta eierbegrensninger i vedtektene enn det ikke-kommersielle foretak bør være. Dersom selskapet ikke har vedtektsfestet eller på andre måter signalisert at slike begrensninger skal gjelde, vil det tilsi at de heller ikke gjør det. En nektelse på grunn av aksjepostens størrelse kan dermed fremstå som et «påskudd». At terskelen for å nekte aksjeerverv bør ligge høyere i kommersielle foretak enn i ikke-kommersielle foretak kan også forankres i hensynet til erverver og avhender. I kommersielle foretak vil ønsket om å oppnå avkastning være den ledende grunn til å investere, og omsettelighetsprinsippet vil dermed veie tyngre enn hva det gjør i ideelle foretak. Dette skal jeg se nærmere på i neste del-kapittel.

RG-1991-1158 er en lagmannsrettsdom som er verdt å merke seg i denne sammenheng. Her hadde utgiveren av tidsskriftet Kapital kjøpt 9 % av aksjene i selskapet som utga Norges Handels- og Sjøfartstidende (nå Dagens Næringsliv). Aksjeervervet ble nektet av styret, delvis

---

<sup>150</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 58.

<sup>151</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 76.

<sup>152</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 77.

<sup>153</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 62.

<sup>154</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 66.

<sup>155</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 66.

fordi man anså erververen som en konkurrent til selskapet, og fordi man fryktet at erververen ville foreta ytterligere kjøp senere. Lagmannsretten var ikke enig i at vedtaket bygget på en «saklig» nektelsesgrunn etter den tidligere asl. § 3-4 tredje ledd. I drøftelsen la domstolen vekt på at erververen allerede var en aksjonær med 1 % av aksjene i selskapet, og at en utvidelse av eierandelen til 9 % ikke ville gi ham noen dominerende stilling i selskapet. Lagmannsretten argumenterer for at dersom man skal nekte et erverv, så må nektelsesvedtaket «baseres på den omstendighet at innsyn og påvirkning endres ved en utvidelse til 9,5 % av aksjene i selskapet».<sup>156</sup> Aksjeutvidelsen som fant sted i denne saken ville ikke føre til de endringene som Norges Handels- og Sjøfartstidende hadde påberop seg. Lagmannsretten uttaler at erverver også etter kjøpet «vil være henvist til å påvirke andre aksjonærer, styret og administrasjonen gjennom sin argumentasjon for å oppnå nødvendig gjennomslag for sine synspunkter på selskapets drift».<sup>157</sup>

Lagmannsretten fremhever altså at styret ikke har lagt nok vekt på at det her dreier seg om en utvidelse av aksjekapitalen fra 1 % til ca 9,5 %. Avgjørelsen til domstolen er imidlertid basert på at nektelsesvedtaket i realiteten bygget på en frykt for ytterligere oppkjøp fra kjøpers side. Spørsmålet om hvorvidt utvidelsen av aksjekapitalen i seg selv var nok til å nekte samtykke, blir dermed ikke satt på spissen.<sup>158</sup> Lagmannsrettens vurdering av hvilken betydning det vil ha for selskapet at Kapital får utvidet sin aksjepost fra 1 % til 9,5 % synes derfor å være mangelfull. Selv om aksjonæren ikke oppnår minoritetsrettigheter, kan den nye sammensetningen være av vesentlig betydning for samarbeidsforholdene i selskapet.<sup>159</sup> Det er også svært betenkelig at selskapet skal kunne nekte erverv fra konkurrenter uten en eneste aksje i selskapet, samtidig som de er «avskåret fra å nekte samtykke til at en konkurrent med et godkjent erverv på 1 % av aksjene øker dette til 9,5 %».<sup>160</sup> Det kunne ha vært interessant å se hvilken vurdering Høyesterett hadde foretatt i denne saken, men selskapets anke til Høyesterett ble avvist på grunn av manglende rettslig interesse etter at erververen hadde solgt sine aksjer.<sup>161</sup> Basert på det som senere er uttalt i Østlendingen-dommen om at «domstolene må utvise tilbakeholdenhet ved utøvelse av domstolskontrollen med selskapsstrategiske vurderinger i spørsmålet om hvem som skal eie aksjer i selskapet»<sup>162</sup>, kan det tenkes at Høyesterett ville ha sagt seg uenig i Lagmanns-

---

<sup>156</sup> RG-1991-1158.

<sup>157</sup> RG-1991-1158.

<sup>158</sup> Minde, 2015:11.

<sup>159</sup> Andenæs, 1992:152.

<sup>160</sup> Andenæs, 1992:152.

<sup>161</sup> Rt. 1991 s. 21.

<sup>162</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

rettens vurdering, i og med at nektelsen her var en klar selskapsstrategisk vurdering fra styrets side.

### 7.3.2 Nektelsesgrunnen må være tilstrekkelig tungtveiende

En saklighetsvurdering vil bygge på en interesseavveining. Dette er nedfelt i forarbeidene, men også gitt uttrykk for i rettspraksis. I Stangeskovene-dommen fastslår Høyesterett at avgjørelsen om hvorvidt en samtykkenektelse er saklig eller ei, «i atskillig grad vil måtte bero på en interesseavveining».<sup>163</sup> Ved en slik avveining skal «den enkelte aksjonærens behov for å kunne komme seg ut av selskapet ved å realisere den verdien aksjen har i markedet» være av «vesentlig betydning».<sup>164</sup> Det er dermed ikke nok at nektelsen er forankret i selskapsinteressen. Nektelsesgrunnen må samtidig være tilstrekkelig tungtveiende. I det følgende skal jeg forsøke å redegjøre for hva som ligger i dette kravet.

Helt umiddelbart kan det virke forvirrende når Høyesterett sier at en interesseavveining må ta utgangspunkt i en vekting av selskapets interesse og avhenderens behov for å få solgt aksjene. Aksjeloven bygger jo på en forutsetning om at en samtykkenektelse først og fremst rammer erververen. Det er tross alt erververen som har reaksjonsmuligheten etter § 4-17 hvis ervervet blir nektet. Likevel er det klart at «aksjeeierens muligheter for å få frigjort sine interesser til en riktig pris blir sterkt påvirket av styrets praksis og av de standpunkter som tas i den enkelte sak».<sup>165</sup> Hvordan styret håndhever samtykkemyndigheten, vil dermed kunne ha stor betydning for den som selger aksjen. I interesseavveiningen må man altså vekte hensynet til selskapet opp mot hensynet til både avhender og erverver.

Hensynet til erververen vil altså bli ivaretatt gjennom asl. § 4-17. Dersom selskapet nekter å samtykke til ervervet, kan vedkommende kreve at selskapet innløser aksjene.<sup>166</sup> Dette gjelder imidlertid ikke hvis innløsningen «vil medføre vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig overfor selskapet».<sup>167</sup> Vilkårene for unntaksregelen er strenge, og denne bestemmelsen kommer sjelden til anvendelse. På grunn av erververens reaksjonsmuligheter, skal det ikke mye til før hensynet til selskapets interesse utveier hensynet til erververen. Også hensynet til avhender vil veie betydelig mindre enn selskapsinteressen i forbindelse med styrets

---

<sup>163</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 46.

<sup>164</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 46.

<sup>165</sup> Aarbakke m.fl., s. 449.

<sup>166</sup> Asl. § 4-17 (3).

<sup>167</sup> Asl. § 4-17 (3) punkt 2.



adgang til å nekte samtykke. Dette har sammenheng med selskapets behov for å føre kontroll med aksjonærsammensetningen og hvem som erverver aksjer i selskapet.<sup>168</sup> Saklighetskravet er et krav som er inntatt for å sikre at styrets skjønnsutøvelse ikke blir praktisert på en usaklig måte. Formålet med saklighetskravet er dermed, som tidligere nevnt, å beskytte interessene til avhender og erverver.

Hvis hensynet til selskapsinteressen ikke er tungtveiende nok, vil hensynet til avhenders behov for å få solgt seg ut av selskapet vinne frem. Det er imidlertid opp til styret selv å avgjøre hvilke nektelsesgrunner som er relevante, og hvordan disse skal vektet mot hensynet til aksjenes omsettelighet.<sup>169</sup> Det kan likevel tenkes at selskapets skjønnsutøvelse er så urimelig at domstolen ser seg nødt til å gripe inn. Domstolenes adgang til å overprøve styrets skjønn er snever. I Østlendingen-dommen uttaler Høyesterett at det «skal forholdsvis tungtveiende grunner til for å kunne legitimere en tilsidesettelse etter § 3-4 tredje ledd tredje punktum».<sup>170</sup> Har selskapet foretatt en selskapsstrategisk vurdering og på det grunnlag nektet et aksjeervert, skal domstolen som den klare hovedregel utvise tilbakeholdenhet. Dette underbygges i RG-1991-1158, der det uttales at «terskelen for tilsidesettelse av styrets nektelse med henvisning til selskapets interesser må ligge forholdsvis høyt, og slik at det bare synes å være adgang til å sette en nektelse til side hvis styret har utvist et åpenbart urimelig skjønn ved vurderingen av hva som vil tjene selskapet best».<sup>171</sup> Førstvoterende har i Stangeskovene-dommen sluttet seg til dette utgangspunktet ved å gjenta formuleringen i Østlendingen-dommen.<sup>172</sup>

I teorien er det bred enighet om dette utgangspunktet. Andenæs har gitt uttrykk for at domstolen som den klare hovedregel bare bør gripe inn dersom urimeligheten er «kvalifisert og saklig sett utvilsom».<sup>173</sup> Domstolen kan altså prøve om det foreligger saklig grunn for nektelse, men skal ikke sette seg i selskapets sted for å utøve skjønnen. Er domstolen enig med styret i at det foreligger en saklig grunn, kan de ikke sette vurderingen til side. Er den anførte grunnen kvalifisert urimelig, vil den heller ikke være saklig etter asl. § 4-16 (2), og domstolen vil kunne ugyldiggjøre nektelsesvedtaket. Domstolen må i tillegg kunne sette til side et nektelsesvedtak dersom

---

<sup>168</sup> Minde, 2016:15.

<sup>169</sup> Andenæs, 1992:150.

<sup>170</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

<sup>171</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1691, jf. RG-1991-1158.

<sup>172</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 49.

<sup>173</sup> Andenæs, 1992:150.

styret har utelatt sentrale hensyn i sin skjønnsutøvelse – for eksempel hensynet til avhender og erverver.<sup>174</sup> Domstolene vil altså kunne prøve om styret har utøvd et «forsvarlig skjønn».<sup>175</sup>

Det er altså langt større fare for at avhenderen blir innelåst i selskapet i motsetning til erverver. For å unngå å bli innelåst kan avhender kreve at selskapet oppløses etter asl. § 16-1, eller kreve at retten innløser aksjene hans etter asl. § 4-24. Avhenders rett til å få aksjene sine innløst etter asl. § 4-24 forutsetter at det foreligger «tungtveiende grunner» som taler for at aksjeeieren gis rett til å tre ut av selskapet.<sup>176</sup> Dessuten kommer asl. § 4-24 kun til anvendelse dersom aksjonær fremmer søksmål for retten. Begge reaksjonsmulighetene er dermed meget drastiske. Det kan i denne sammenheng stilles spørsmål ved om domstolskontrollen er ulik for ikke-kommersielle foretak og kommersielle foretak. Det er i hvert fall uttalelser i Stangeskovene-dommen som kan tyde på at det er slik. Høyesterett uttaler at «intensiteten i domstolskontrollen vil kunne variere alt etter selskapets karakter og formål og hva som begrunner nektingen».<sup>177</sup> Videre henvises det til Østlendingen-dommen, der førstvoterende har uttalt at «aksjeloven § 3-2 gir et utgangspunkt som kan ha stor betydning i forhold der fri omsetning tilstrebes, f. eks ved foretak der det har mindre betydning hvem som til enhver tid er eiere».<sup>178</sup> Dette indikerer at hensynet til avhenders behov for å få solgt aksjene sine bør veie tyngre i rene forretningsforetak enn i ideelle foretak. Begrunnelsen er at personer som kjøper aksjer i et forretningsforetak stort sett har en større motivasjon til å oppnå avkastning på sin investering enn det en aksjonær som kjøper aksjer i et ideelt selskap har. Det vil imidlertid være stor variasjon i kommersielle foretak, og det må her som ellers foretas en konkret vurdering av det aktuelle selskap. I mindre familieeide selskap vil naturligvis hensynet til avhender tillegges mindre vekt enn i større aksjeselskap som tilstreber en fri omsetning av aksjer.

### **7.3.2.1 Utvider Høyesterett prøvingskompetansen til domstolen i Rt. 2013 s. 241?**

Førstvoterende i Stangeskovene-dommen har sluttet seg til utgangspunktet som ble fastslått i Østlendingen. Det skal «tungtveiende grunner» til for å tilsidesette styrets saklighetsvurdering. Han tilføyer imidlertid at «det vil inngå i saklighetskontrollen å påse at det som styret anfører som selskapsstrategiske vurderinger, har tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virk-

---

<sup>174</sup> Smith, 1988:153.

<sup>175</sup> Moljord, 2016 kap. 3.

<sup>176</sup> Asl. § 4-24 første ledd.

<sup>177</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 49.

<sup>178</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 49.

somhet».<sup>179</sup> Er begrunnelsen bak nektelsesvedtaket «åpenbart utilstrekkelig, vil domstolen gå ut fra at de bare er påskudd, og avgjørelsen vil da regulært uten videre gå selskapet imot».<sup>180</sup> Spørsmålet blir da om denne uttalelsen utvider domstolenes prøvingskompetanse.

Også før Stangeskovene-saken var det klart at selskapene ikke kunne utøve samtykkemyndigheten vilkårlig. Domstolen hadde adgang til å gå inn i selskapenes bevisvurdering for å forsikre seg om at de anførte nektelsesgrunnene faktisk var reelle, og ikke påskudd for å forhindre at en bestemt aksjonær skulle få aksjer i selskapet. Dersom den anførte grunnen ikke var tilstrekkelig eller reell nok, ville domstolen kunne ugyldiggjøre nektelsesvedtaket. Uttalelsen innebærer nok at domstolene kan stille litt strengere krav til styrets begrunnelse, men noen betydelig retningsforandring er det ikke snakk om.

### **7.3.3 Samtykkenektelsen må være i tråd med lovverket**

Et tredje grunnvilkår er at samtykkenektelsen er i tråd med lovverket for øvrig. En samtykkenektelse kan for eksempel tenkes å være i strid med Grunnlovens (Grl.) § 98 andre ledd som fastslår at «intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling». Er samtykkenektelsen begrunnet utfra erververens kjønn, etnisitet eller livssyn, kan det også være i strid med diskrimineringslovens § 6. Forutsetningen er likevel at forskjellsbehandlingen er usaklig – et krav som også følger direkte av diskrimineringslovens § 9.

Samtykkenektelser som er i strid med annen lovgivning, f. eks konsesjonslovgivning, vil også være usaklig etter § 4-16 (2).<sup>181</sup> Videre må det som tidligere nevnt også tas hensyn til om det foreligger myndighetsmisbruk fra styrets side. Er vilkårene i asl. § 6-28 oppfylt, vil vedtaket også være usaklig etter § 4-16 (2). Det er også et krav at styrets samtykkenektelse er i tråd med aksjelovens saksbehandlingsregler. Dette er redegjort for i kap. 6.3.<sup>182</sup>

## **7.4 Vedtektenes betydning for saklighetskravet**

Selskapet kan som tidligere nevnt regulere rammebetingelsene for eierskifte slik at dette får betydning for saklighetsvurderingen – bl.a. gjennom vedtekter, formålsangivelser, eller via

---

<sup>179</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 50.

<sup>180</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 50.

<sup>181</sup> Minde, 2016:17.

<sup>182</sup> Kap. 6.3.

andre liknende selskapsvedtak.<sup>183</sup> Forutsetningen er at vedtektene ikke er i strid med annen lovgivning.

Dersom vedtektene kan anses som rimelige ut fra «selskapets formål og egenart, og nektelsen er saklig ut fra en tolkning av vedtektene», må samtykkenektelsen i utgangpunktet også anses som saklig etter lovens § 4-16 (2).<sup>184</sup> Er det ikke fastsatt nærmere vilkår for å nekte samtykke, jf. asl. § 4-16 (2) tredje punktum, kan vedtektenes forhistorie bli vektlagt når det skal fastslås om en samtykkenektelse er saklig eller ikke. Det var ingenting i vedtektene til verken Stangeskovene eller Østlendingen som ga uttrykk for hva styret skulle vektlegge i sin saklighetsvurdering. I begge sakene så Høyesterett hen til vedtektenes forhistorie for å belyse spørsmålet.

### 7.4.1 Vedtektenes forhistorie

I Østlendingen-dommen anførte de ankende parter at styret hadde foretatt en beslutning i strid med interne retningslinjer, og at samtykkenektelsen av den grunn måtte være ugyldig. Høyesterett var uenig. Selv om vedtektene var endret i 1987 med sikte på å gjøre selskapet mer «åpent», var formålsbestemmelsen beholdt også etter vedtektsendringen. Det ble videre fremhevet at Østlendingen AS «fortsatt var et mediaforetak med tradisjonelt sterke oppfatninger omkring kontroll av egne eierforhold».<sup>185</sup> Høyesterett fastslo at det til og med etter vedtektsendringen dreide seg om «et selskap som ikke kunne stilles på linje med foretak som arbeider for ren profit». <sup>186</sup> De interne retningslinjene ble tolket slik at de ikke kolliderte med formålsangivelsen i selskapsvedtektene.

I Stangeskovene-dommen var det, i likhet med Østlendingen AS, foretatt en liberalisering av omsetningsadgangen av aksjer. Formålet med vedtektsendringen som fant sted i 1947 var å ifølge styret å åpne og legge til rette for at aksjonærene kunne få solgt sine aksjer på markedet. I innkallingsbrevet til generalforsamlingen ble det gitt en redegjørelse for endringsforslagene. Her ble det uttalt:

*«Nesten alle de foreslåtte endringer tar derfor sikte på å fjerne de bestemmelser som ved selskapets start ble satt inn i vedtektene for å holde selskapet som et lukket selskap ved å vanskeliggjøre omsetning av aksjer utenfor en ren familiekrets. De gamle vedtektsbestemmelser*

---

<sup>183</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1687.

<sup>184</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1692.

<sup>185</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1688.

<sup>186</sup> Rt. 1999 s. 1682 s. 1689.

*vedrørende aksjene omsettelighet hadde sin berettigelse ut fra de forhold som forelå ved selskapets start, men i dag er forholdene helt andre.»<sup>187</sup>*

Selv om vedtektene kun ga uttrykk for at erverv av aksjer var betinget av samtykke fra styret, valgte Høyesterett å se på forhistorien til vedtektsendringen, og kom gjennom det frem til at selskapet nå hadde mistet sin karakter av å være et familieselskap.<sup>188</sup> Vedtektenes forhistorie spilte med andre ord en sentral rolle i saklighetsvurderingen i Stangeskovene-dommen.

---

<sup>187</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 3.

<sup>188</sup> Rt. 2013 s. 241 avsnitt 66.

# 8 Virkningen av samtykkenektelsen

## 8.1 Reaksjonsmulighetene

Reaksjonsmulighetene til erverver kommer til uttrykk i asl. § 4-17. Dersom ervervet blir nektet av selskapet, kan erververen «omgjøre avtalen med avhenderen, hvis ikke annet er fastsatt i avtalen», han kan «avhende aksjen», «reise søksmål om gyldigheten av nektelsen», eller «kreve aksjen innløst».<sup>189</sup>

Dersom ervervet blir nektet, må tiltak som her nevnt iverksettes innen to måneder etter at han mottok underretning om at samtykke var nektet.<sup>190</sup> Oversittes fristen kan selskapet kreve at aksjene blir tvangssolgt gjennom namsmyndighetene etter reglene om tvangssalg.<sup>191</sup> Blir det reist søksmål om gyldigheten av nektelsen, kan tvangssalg tidligst finne sted to måneder etter at rettskraftig dom foreligger.<sup>192</sup>

Det er naturligvis ikke heldig at selskapet havner i en tvist om hvorvidt en samtykkenektelse er saklig eller ikke. Det kan være både dyrt og tidkrevende og føre en sak for retten. Av den grunn vil det være gunstig for selskapet å angi et presist selskapsformål og føre en konsekvent praksis med hvem som får eie aksjer i selskapet. Det kan også være lurt å angi i vedtektene hvem man ønsker som aksjonær i selskapet, slik at dette blir klart overfor omverdenen. Man vil da slippe at intetanende investorer kjøper seg inn i selskapet, for deretter å bli møtt med en samtykkenektelse som kan gi grunnlag for en senere rettsprosess. Hadde Stangeskovene gjort det klart i vedtektene at det var ønskelig med et «spredt eierskap», og praktisert dette konsekvent overfor alle aksjonærene, ville tvisten sannsynligvis ha vært unngått, i og med at Sveaas da ville ha vært klar over eierbegrensningene i selskapet.

---

<sup>189</sup> Asl. § 4-17 første ledd nr. 1 til 4.

<sup>190</sup> Asl. § 4-17 andre ledd.

<sup>191</sup> Asl. § 4-17 andre ledd andre setning.

<sup>192</sup> Asl. § 4-17 andre ledd fjerde setning.

# 9 Litteraturliste

## Bøker:

1. Andenæs, Mads Henry, 1992, «Aksjeselskapsrett», 2. utgave, Oslo.
2. Aarbakke, Magnus, Aarbakke, Asle, Knudsen, Gudmund, Ofstad, Tone og Skåre, Jan, 1997, «Aksjeloven, Lovkommentar».
3. Bråthen, Tore, 1996, «Personklausuler i aksjeselskaper», Gyldendal, Oslo.
4. Hanssen, Einar, 1910, «Lov om aksjeselskaper og kommandittaksjeselskaper med anmerkninger og henvisninger».
5. Skjønberg, Alexander Næss, Hognestad, Eirik, 2014, «Individuell arbeidsrett», Gyldendal juridisk, Oslo.
6. Smith, Lucy, 1988, «Kampen på aksjemarkedet», Universitetsforlaget, Oslo.
7. Woxholth, Geir, 2014, «Selskapsrett», Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

## Artikler:

8. Jenssen, 2012, «Konsekvensene av samtykkenektelser i aksjeselskap», Nordisk Tidsskrift for Selskabsret.
9. Minde, Stine Winger, 2015, «Samtykkenektelse i forretningsforetak», Nordisk tidsskrift for Selskabsrett.
10. Minde, Stine Winger, 2015, «Er anvendelsen av regler om myndighetsmisbruk og regler om samtykkenektelse en og samme øvelse?» Nordisk tidsskrift og Selskabsrett.
11. Moljord, Kåre, 2004, «Om domstolenes prøvelsesrett overfor samtykkenektelser ved aksjeoverdragelse», Tidsskrift for forretningsjus.
12. Ravlo-Losvik, Line, 2008, «Omsetningsreguleringer i aksjeselskaper», Tidsskrift for forretningsjus.

## Lover og forskrifter:

13. Lov av 13. Juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).
14. Lov av 13. Juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).

## Dommer:

15. Rt. 1999 s. 1682 – (Østlendingen-dommen).

16. Rt. 2013 s. 241 – (Stangeskovene-dommen).
17. Rt. 1956 s. 29.
18. Rt. 2008 s. 298.
19. Rt. 1932 s. 262
20. RG-1991-1158.
21. LF-2015-141724 – (Bøndernes Hus-dommen).

**Forarbeid:**

22. Innstilling O. nr. 80 (1996-1997).
23. Ot.prp.nr.23 (1996-1997).
24. NOU 1996:3.
25. NUT 1970:1
26. Ot.prp.nr.19 (1974-1975).
27. NOU 1992:29.

**Nettsider:**

28. Lovdata.no
29. Rettsdata.no
30. Juridika.no
31. SNL.no (Store Norske Leksikon)